ПРАЦЯ

Ч. 1. За падолист і грудень 1909 р.

ЗМІСТ:

Ціна 70 сот. (35 коп.)

ЛЬВІВ 1909.
Видає і за редакцію відвічає: В. Малинка.

„PRACIA“ (ARBEIT)

ukrainische sozial-demokratische Zeitschrift.

Inhalt des ersten Heftes:

„**Pracia**“ erscheint zweimonatlich, je 2—3 Druckbogen der grossen Oktave stark und kostet jährlich 4 K. 1 Nummer 70 h.

Die Redaktion ersucht sämmtliche Redaktionen, denen diese erste Nummer gesandt wird, auf ihre Schriften auf die Adresse „Pracia“, Lemberg (Oesterreich), Teatyńskagasse, N. 17 in Umtauschwege zukommen lassen.

Редакція „Праці“, просить всї редакції часописей, котрим розіслано се число, надсилати в заміну свої видання на адресу: Lemberg, (Oesterreich) Teatynskagasse, 17, **„Праця“.**

Ч. 1. Львів, дня 10. падолиста н. ст. 1909. Р. I.

ПРАЦЯ

УКРАЇНСЬКА СОЦІЯЛЬДЕМОКРАТИЧНА ЧАСОПИСЬ.

(За падолист і грудень 1909 р.)

Виходить раз в два місяці в розмірі 2--3 аркуші великої вісімки.
Річна передплата виносить для Галичини 4 кор. для Росії 2 р. Ціна окремого числа в Галичині 70 с. в Росії 35 к.
Адрес Редакциї і адміністрациї: Львів, Театиньска 17. пом. 5.

ВІД РЕДАКЦІЇ.

Смутні часи переживає українська соціяльдемократія. Партія наша в цілковитому занепаді. Є окремі люде, є окремі орґанізації, є деякі звязки, але цілости, що об'єднувала колись сих людей, сі організації не має. Центральні інституції партійні дезорґанізовані, загальної звязи нема, роботи майже не ведеться. Словом немає партії, як політичної орґанізації. Реакція, що так тяжко відбилася на всїх соціялістичних партіях Росії, особливо дорого коштувала нам, партії ще молодій і незміцненій, партії, котра ще мала розвинутися, котра ще так багато мала до роботи. Не розвязано бо було так богато питань теоретичних, особливо що до місцевої роботи, не вияснено було чимало орґанізаційних питань.

І не лише брак теоретичних сил (практичних робітників партія мала досить) тут завинив, причина полягала в самих умовах повстання і розвитку партії. Повстала вона і зростала в часи розвитку революційної боротьби з старим ладом. Ся боротьба цілком захоплювала партію, не лишаючи вільного часу на внутрішню роботу, на роботу самоозначення, на роботу самоорґанізації. Нормальних умов для розвитку партії не було. Люде ріжних течій трималися разом — їх з'єднувала праця революційна. Погодитись чи розмежуватись спокійно не було часу. І коли конфлїкти заходили надто далеко, розрубувалися вони як гордіїв вузел (вихід „Спілчан"). Але тим міцнійше трималися інші. В далині — здавалось вже близькій — видніли умови спокійного розвитку. Але реакція змінила побідну революцію і чорними хмарами закрила світлі виднокруги. Брутальна контр-революція на дрізочки розбила молоду ще і не зміцнену орґанізацію. Масу товаришів наших вибито було з рядів партії. Одні загинули в боротьбі, інші мучаться в тюрмах і на каторзі, або на засланю, інші знов мусіли тікати світами. Орґанізації партійні майже зовсім були знищені, звязки майже цілком порвані. Та ще тяжшу дезорґанізацію внесла та ростіч ідейна, що позначалася ще в часах активної діяльности. Недобитки партії роспалися на окремі ґрупи, незгідні між собою. Партія перестала, здавалось, істнувати. На перший погляд, все загинуло. Але лишень на перший погляд, бо не зовсім погасла ще іскра партійного життя. Лишились ще люде, зісталися, хоч і значно розбиті, орґанізації, що на власну руку, на свій страх, продовжують місцями роботу. Одночасно зростають нові кадри укр. соц. демократії. Реакція, що придавила активні виступи української суспільности, заставила її увійти в себе, взятись до внутрішної, культурної роботи. І на руїнах революції починає розцвітати укр. життє. Укр. рух обіймає ширші верстви і особливо ярко позначається в життю молодїжи, особливо по вищих школах. І от в укр. студ. громадах виникають нові У. С. Д. гурти, що рвуться до партійної роботи. Рівночасно обидві сі течії виступають з ініціятивою відновлення партії.

Київська Робітнича Орґанізація і Орґанізаційний комітет У. С. Д. Вищих шкіл в Росії доручають своєму представникові скликати в сій цїли партійну нараду, котра-б вияснила сучасне становище У. С-Д. Р. П. і дала початок партійній роботі.

Приватна така нарада з членів партії, представників істнуючих робітничих і студентських орґанізацій відбулася в лїті сього року. Коротке справозданнє з неї друкується низче. Розглянувши стан партії і умови моменту, дійшла ся нарада до того висновку, що першим ділом в справі відродження нашої партії є виданнє нелеґального с. д. орґана.

Розпочинаючи нині виданнє такого орґану, виконуємо сим волю і ухвалу наради. Докладне зформулованнє потреби і завдань нашого журналу найдуть товариші низче — в докладі тов. Козленка і справозданні з наради. Тут же скажемо про се коротенько. Має він допомогти зібрати до купи розсипані, розєднані елєменти, що вважають себе українськими соціяль-демократами і хотять працювати для партії. Для того буде він діскусійним, буде вільною трибуною, свобідною від всякої фракційности. Всякий щиро-соціяль-демократичний голос, до якої б він течії не прилучався, знайде собі місце на сторінках нашого журнала.

Ми хочемо не богато. Ми хочемо, щоб усі наші товариші памятали, що всі ці течії, всі ріжні напрямки партійної думки о стільки лишень можуть сприяти розвиткови партії, о скільки вони не вироджуються в секстанську нетолєранцію, о скільки вони не нищать партійної дісціпліни. Нашою спільною повинністю має бути праця над уздоровленнєм партійного життя, над сотвореннєм таких його умов, за котрих ріжниці думок не підкопували-б єдности і сили партії. Вияснити сі умови, збалакатись з товаришами про таке погодженнє істнуючих ріжниць, яке не розбивало-б єдности орґанізації і тактики, так потрібних кожній соціяльдемократичній партії в її клясовій боротьбі, — ось мета й завданнє нашого орґану. „Працею" ми його назвали, бо працю тяжку і буденну відродження нашої партії ним розпочинаємо, бо про кращі часи, часи „Праці" і „Селянина", хочемо товаришам пригадати, пригадати їм, що хоч розпочинаємо „знову" роботу, то все ж не цїлком з „того самого місця" — де-що було зроблено. „Іванами непомнящими" ми не хочемо і не потрібуємо бути.

Отже всіх, кому лежить на серці справа орґанізації українського пролєтаріята, справа в і д р о д ж е н н я його партії, кличемо: „до праці, товариші!"

До „Праці"! Нехай живе У. С. Д. Р. П.!"

Політичний момент в Росії і завдання соціяльдемократії.

В тяжку хвилю нашого суспільно-політичного життя беремося ми до видання сього орґану.

Четвертий рік вже лютує в країні крівава орґія контр-революції. Політична акція широких мас народу, що не знайшли собі місця в межах викраяної Столипіном „pays légal", — знов спустилася в підземеллє. Нашої партії — яко масової орґанізації — майже не істнує. Наші сили розбиті, роз'єднані, розпорошені.

Час, найвищий час, нам, сим роз'єднаним часткам колишньої, будь-що-будь, масової орґанізації, вернутись до життя, оглянутись назад, здати собі справу з сучасного стану річей, вияснити собі характер і розвойові тенденції тої політичної хвилі, що її ми тепер переживаємо, і намітити той шлях, яким ми маємо йти, скоро ми визнаємо рацію істнування за нашою партією, т. є. національною політичною орґанізацією українського пролєтаріяту.

Майже чотирі роки відділяють нас від октябрської революції. Перший підприйнятий на широку, загально-державну скалю, напад всіх революційних сил країни на абсолютизм в 1905 р. — був одбитий. Дооктябрське самодержавство, яке, як колода на ногах чоловіка, стояло на заваді продукційних сил держави, яке засуджувало десятки міліонів селянства на хронічне голодуваннє; одмовляло пролєтаріятові в його найжизненнійшім праві самоорґанізації; яке, рабуючи широкі маси народу, довело свою повну нездатність забезпечити російському капіталові ні внутрішнього, ні внішнього ринку, ні так необхідного для капіталістичних стосунків трівкого горожанського правопорядку і правильної фінансової господарки; яке дикою адміністраційною сваволею зробило собі ворожим кожного обивателя, — сей режім мусів викликати проти себе незадоволеннє пролєтаріяту, ріжних ґруп селянства, міської демократії і капіталітичної буржуазії.

І власне сї кляси суспільности, в більшій чи меньшій степені, повели з кінцем 1904 р. отверту атаку на абсолютизм, що вже хитався під ударами японської армії.

Розвиваючись, збільшуючись, як в шир, так і в глиб, сей рух досяг найвищого свого напруження в октябрі 1905 р., коли великий робітничий страйк, який пірвав за собою міську радикальну демократію, при „дружнім невтралітеті“ капіталу і, а ґ р а р н і й р е в о л ю ц і ї на селі, завдав страшний непоправний удар конаючому самодержавному режіму.

Результатом сього удару був маніфест 17 окт. і амністія.

Але революцію не було доведено до кінця. Пролєтаріят, який мав на цілі в своїй боротьбі не р е ф о р м у в а н н є самодержавства, тільки його з н и щ е н н є, провадив боротьбу дальше. Але сим разом, в момент найгострійшого бою (в листопаді і грудні), він був покинутий своїми союзниками.

Доки гаслом революції було скасованнє істнуючого п о л і т и ч н о г о ладу, який суперечив інтересам і капіталістичної буржуазії, остання явно виявляла “поблажливість“ революції.

Але той соціяльний зміст, що його вкладав в свою боротьбу пролєтаріят, широкі економічні домагання (8 годин праці і ин.), ті безмежні перспективи, які відкривала робітнича кляса, і які, здавалося, загрожували „найсвятійшим“ підставам всякої буржуазної суспільности, відштовхнули капітал від революції і змусіли його шукати знов ,,сильної власти“, яка-б захистила його від „непомірних вимог“ робітників. Друге, капіталістична буржуазія сподівалаєя, що „конституція“ сотворить умови нормального розвою промисловости. Сі два моменти означили зворот капіталістичної буржуазії на шлях контр-революції і її союз з абсолютизмом та дворянством. Тому та сама велика буржуазія, котра в октябрі платила за час страйку і давала свої пароходи членам Ради робітничих депутатів, ся сама буржуазія на другий і третій страйк відповіла масовими локаутами і принесла свою глибоку подяку адм. Дубасову за погром Москви. Політична невихованість, брак орґанізованости другого союзника пролєтаріяту — селянства, рішучо перехилили терези на бік правительства. Віддана на власні сили, якім так бракувало міцної орґанізації, міська пролєтарська революція була переможена і розстріляна тими самими селянами, затягнутими в салдацький мундур. Революцію було роздавлено.

З тої хвилї зачинаєтся контр-атака відзискавших свою потугу всїх сил реакції, яка в своїй льоґіці дійшла до перевороту 3 го червня.

В міру того, як революційна хвиля спадала, як революція покидала всі свої позиції, одну по одній, переможцям реакції, робилося до очевидности ясно, що забезпечене ,,основними законами“, які зявились на світ в момент хвилевої побіди революції, взаємне відношеннє суспільних сих в законодавній палаті (Думі) абсолютно не відповідає більше ф а к т и ч н о м у відношенню сих сил в країні в момент „успокоєния“. Наслідком сього і був coup d'état 3-го червня 1907 р.

В сей день було заключено союзний договір межи трьома силами суспільности — абсолютизмом, дворянством і капіталістичною буржуазією. Змі-

стом сього договору — захованнє дворянсько-самодержавного ладу та пасивний і активний союз проти революції.

Ми вже згадали вище причини, які пхнули капіталістичну буржуазію „під високу руку“ абсолютизму; дворянство трималося його для того, що союз з самодержавєм був для нього питаннєм життя й смерти; самодєржавя, знесилене „крамолою“ і війною, також потрібувало суспільних сил, на яких би воно могло спертися.

Таке є походженє акціонерної компанії „Столипін, Пурішкевич, Гучков і К-о“, яка вже 3-ий рік провадить свою роботу „замирення країни“.

Режім, який склався в результаті перевороту 3 червня, можна схарактерізувати, як д и к т а т у р у д в о р я н с т в а, яке використовує державну машину (законодавство, скарбовість, армію, поліцію, суд et. cet.) в своїх клясових цілях; найважнішими з них є: 1) „незайманість приватної власности (читай: дворянської) — в области соціяльних відносин, 2) „констітуційне самодержавіє“ з виборчою ордінацією державного переворота — в области відносин політичних і 3) ліквідація революції, то-б то руху, скерованого проти перших точок проґрами.

Ся дворянська діктатура (за мовчазливою згодою капіталістичної буржуазії), яка прибрала більш зорґанізований европейський, ніж перед революцією, характер, з одної сторони; задавленість майже всякої самодіяльности широких мас народу, при деяких здобутках революційної доби (Дума, певна свобода союзів, преси et. cet., явність політичного життя взагалі) — з другої сторони, ось та обстанова, те загальне тло, на якому розвертається сучасне політичне життє Росії.

Абсолютизм дав собі раду з першим революційним вибухом і хоча з сієї боротьби він вийшов трохи скалічений і не зовсім цілим, але — так чи інакше — першу активну спробу „ниспроверженія существующаго строя“ було задушено в тюрмах, на каторзі, на шибеницях.

Чи значить се, що також було задушено і революцію?

Се-б то, чи було розвязано ті великі протиріччя російського життя, в яких, як ростина в насіню, ховалася революція? Чи сей режім іюнської коаліції сотворив умови вільного розвитку продукційних сил країни, чи йому удалося повернути Росію на шлях свобідного капіталістичного розвою?

Ні, не сотворив. Ні, не удалося.

Хижацька господарка 3 іюнської банди, якої гаслом є — aprés moi le déluge! — яка, через лихварські і непродукційні позички провадить фінанси держави до руїни, господарка, яка управляє орґанізований рабунок народнього добра, пануваннє якої означає павперізацію селянських мас і абсолютну неможливість нормального промислого розвитку держави, з ясністю свідчить про цілковиту нездатність лицарів перевороту розвязати старі протиріччя російського життя і вивести „вітчину“ на шлях вільного буржуазного розвою.

Вимоги тіх кляс російської суспільности, які (вимогли) були лиш ф о р м о ю, в яку виливалося обєктивне протиріччє межи потребами економічного розвою і пануючою політичною сістемою, сі в и м о г и д о с і н е в д о в о л е н і.

Передовсім се стосується до пролетаріяту, зданого на ласку й неласку капіталу, звязаного по руках і ногах ріжними „охранами“, з дуже незначною „свободою“ орґанізації. Далі — селянство. Правда, аґрарна політика Столипіна (закон 9 листопада, „землеустроительн. комисіи“ etc.), яка має на цілі відшукати нову підпору згнилому режімові на селі, хоч і утворює нових оборонців „святого права приватної власности“, але з другого боку, — діференціюючи селянську масу, ведучи до павперізації його велику частину, лишаючи її під неослабним визиском держави та дворянства, продукційности хлопської господарки сієї великої більшости селянства не підносить і, значить, аґрарної кризи не розвязує. Рівно-ж, мимо октябристської льояльности, „констітуційне самодержавє“ не задовольняє найжизненнійших інтересів великого капіталу.

Капітал, передовсім, потрібує ринку. Ся потреба ще в 1904 році пхнула його до рядів опозиції, а відтак до явного „попустительства“ революції. Режім Столипіна, результатом якого є зубожіннє мас і військова слабість дер-

жави — ні ринку внутрішнього, ні внішнього російському капіталу забезпечити не може. Капітал потрібує „порядку“ і добрих фінансів. Абсолютизм заповідає лиш збанкрутованнє скарбу, „розпродажу отечества“ на роздріб і вічну непевність внутрішньої політичної сітуації. Капітал потрібує „нормальних“ способів експльоатації робочої сили і „нормальних“ европейських умов клясової боротьби. Абсолютизм, здавлюючи всякі прояви орґанізованої боротьби робітників, змушує сю боротьбу виливатись в формах анархічних, невигідних для промисловости, а тим самим і для промисловців.

Нажизненнійші інтереси сіх, згаданих вище кляс і ґруп суспільности, обєктивні потреби економічного розвою настирливо вимагають усунення тої політичної системи, яка не є в стані ані задовольнити сі інтереси, ані пристосувати ся до сіх обєктивних потреб, яка стоїть їм на дорозі.

Очевидно, що се внутрішнє протиріччє межи вимогами економічного розвитку і невідповідаючою їм політичною системою прибере форму конфлікту межи режімом, або конституцією 3-го червня і тими названими вище клясами і ґрупами, інтереси яких, повторяю ще раз, є лише виразом обєктивних потреб економічного розвитку.

І сучасна російська дійсність дає нам можність спостерігати вже сімптоми сього зріючого, наростаючого конфлікту.

Нічим незнищиме змаганнє пролетаріяту до самоорґанізації, аґрарний проєкт правих селян в Думі, зрештою непорозумінне в самих рядах переможців — є такими сімптомами. Нехай вимоги сіх селян не виходять (субєктивно) по за межи „істнуючого устрою“; обєктивно вони виходять по за них і льоґіка життя, раніш чи пізніш, переконає їх в тім, що здійсненнє їх земельних проєктів можливе лише по „ниспроверженію существующаго строя“. Правда, що непорозумінє „бавовняних патріотів“ з Марковими ІІ-ми носить поки-що характер особистих сварок. Червона мара соціялізму наповнила душі капіталістів таким звірячим страхом, що вони-б хопились помочі хоча-б самого Люципера, як би він дав їм лише „порядок“ і охоронив їх „святу власність“. Сим пояснюється чому, мимо глибокого соціяльного антаґонізму, який є межи кріпостниками і капіталістичною буржуазією, ся остання ще й досі тримається акціонерної спілки 3-го червня, котра охороняє (хоч і не дуже добре) „порядок“ і „власність“.

Але коли сей соціальний антаґонізм в пароксизмі буржуазного переляку був усунений на бік Гучковими і К-о, і на час зійшов, яко активний фактор, з арени політичного життя, то се ще не значить, що він вмер.

І власне, конфлікти межи октябристами і правими в Думі і є відбитєм неминучого звороту тих кругів капіталістичної бужуазії, представниками якої в Думі почасти є октябристи, звороту в відношенню до режіму 3 червня. Абсолютна неможливість, не посягаючи на нетикальність сього ладу, забезпечити свобідний розвій капіталістичної промисловости і „нормальні“ способи робітничої експльоатації пхне капіталістичну бужуазію на шлях більш прінціпальної опозиції сьому режіму, — як се було в 1905 р. — і до боротьби з дворянством за власть.

Чи ся капіталістична буржуазія вестиме перед в новім суспільнім підємі, чи ся роля випаде на долю пролетаріяту або революційних верств селянства, як швидко можно чекати оживленя революційної боротьби; чи причиною, сиґналом до нього послужить якийсь внішний удар, чи, може, нові вибори до Думи; як швидко країна вийде з хронічної економічної кризи, яка виключає можливість всякого великого суспільного підєму, які, зрештою, форми прибере назріваючий конфлікт: чи раптового вибуху, що зразу принесе смерть абсолютизму, чи форму часткових виступів і часткових уступств, передбачати такі подробиці ми не можемо

Нам важна лише тенденція розвойова сучасного моменту; нам важний лише загальний вивід з всього вищесказаного, а саме: нездатність „істнуючого ладу“ сотворити умови, необхідні для розвою капіталістичної суспільности, нездатність його задовольнити потреби не лиш пролетаріяту і селянских мас, а рівнож і капіталістичної буржуазії — веде до кон-

флікту межи сим порядком і названими клясами і ґрупами, до конфлікту, який в своїм льоґічнім розвою провадить до оживлення революційної боротьби, цілю якої зістається поваленнє абсолютизму.

І тому, завданнєм політичної партії українського пролєтаріяту є сотворити і підготовити до сеї боротьби кадри робітничої армії, яка-б змогла вмішатися, яко самостійний чинник в сю боротьбу суспільних сил, стараючись, аби результат її був найбільш відповідаючим інтересам українського пролєтаріяту.

Розуміється, така інтервенція наперед припускає на боці широких мас робітничих, свідомість своїх клясових інтересів і розуміннє як кінцевих, так і чергових завдань руху пролєтарського в Росії.

Таким чином наші найближчі завдання, загалом кажучи, ті самі, які завше лежать перед соціяльною демократією, а саме: пропаґанда, аґітація і орґанізація робітництва в імя соціялізму, але відповідно до змінених обставин політичного життя.

Передовсім не треба ніколи забувати, що маси вчаться не льоґічними виводами, тільки фактами життя. Значить, як аґітація так і пропаґанда мусять носити не абстрактний, тільки конкретний характер. Друге, свідомість мас росте дорогою власного досвіду, нові ідеї викристалізовуються і засвоюються ними в процесі масової боротьби і масової орґанізації. Для того поле для нашої праці є там, де гуртуються до боротьби за свої інтереси і для задоволення своїх потреб широкі робітничі маси. Найбільш відповідаючим полем таким є ті леґальні та напівлеґальні орґанізації робітничої кляси, які зісталися нам яко здобутки революції (фахові союзи, кооперативи, просвітні робітничі товариства*).

Ні для кого не є таємницею, що партійні орґанізації (як наші так і иньші), як що ще й істнують, то лише веґетуючи, що широка маса робітнича покинула їх, що центрами, які притягають і гуртують широкі маси робітників є власне сі леґальні та напівлеґальні інституції. І з сім фактом мусять лічитися і використовувати його ті соціяль-демократи, які розкидані по сіх ріжних орґанізаціях, де вони працюють на свій власний страх, на власну руку. Задача їх ясна.

Брати участь в повсякчасній буденній боротьбі і орґанізації робітничих мас в сіх інституціях, поширяти зміст і цілі сеї боротьби, не даючи їй зійти з широкого загально-пролєтарського шляху на манівці служення інтересам окремих ґруп і верств робітництва, освітлювати кожний прояв сеї боротьби світлом соціялістичної ідеї, звязувати, в своїй аґітації, їх боротьбу за дрібні, часткові інтереси загальною цілею пролєтарського руху, пояснючи як його кінцеву мету, так і чергові завдання, і, гуртуючи сим робом під прапором соціяльної демократії широкі верстви робітників, зміцнювати його ідейну спільність орґанізаційну — ось завданнє розкиданих по ріжних сіх інституціях наших товаришів, ось та дорога, яка найшвидче провадить до здійснення поставленої нами цили: сотворення свідомих своїх клясових задач кадрів пролєтарської армії, зєднаних під прапором соціяльної демократії, коротше сотворення, або відновлення укр. соц.-дем. партії.

До черговних завдань українського пролєтаріяту належать: поваленнє абсолютизму, демократична Росія з автономною Україною. Тут не можемо говорити про нашу політику в національнім питанню, близше висвітленє її потрібує спеціяльної статі. Робимо на сім місці лише кілька уваг в сій справі. Наша (у. с. д.) політика в національнім питанні має бути пристосована до змінених обставин, в яких йде нині український національний рух. Український рух стає масовим і леґальним, серед діячів його позначають ся нові течії і угруповання. Сей факт ставить перед нами силу нових завдань. Ми повинні скрізь і всюди виясняти в пролєтарських укр. масах нашу тверду, прінціпальну, виходячу з інтересів укр. пролєтаріяту, по-

*) М. н. не лише робітничі, а також і такі, як напр. наші „Просвіти“. Але що до нашої діяльности тут, вона потрібує ширшого обговореня·

зицію в націон. питанні; повинні боротися з шовінізмом певних верств російської і польської суспільности, а також з „всеукраїнством“ та виплеваючим із самої його суті, намаганнем затемнювати клясову свідомість укр. робітництва, з його ворожістю до соціяль-демократії, з його безпрінціпністю, однобокістю та шовіністичною засліпленністю.

Матеріял для аґітації в сіх, згаданих вище орґанізаціях, дадуть, як саме орґанізаційне життє, так і загальне політичне. Особливу увагу, в нашій аґітації, звернути треба на ті леґальні арени, де є можлива стріча пролетаріяту і ріжних ґруп буржуазії, як двох ворожих політичних сил, а саме: передовсім Дума, далі ріжні з'їзди, конґреси, конференції фахових, економічних, просвітних буржуазних інституцій („Ліґа Освіти“, конґрес жіночий, фабричних лікарів, etc.).

Ніщо так добре не допомагає зорґанізованню пролетаріяту в самостійну політичну партію, як свідомість абсолютної непримиримости його клясових інтересів з політичним пнованнем буржуазії. Ся непримиримість пізнається лише на ділі, досвідом, то-б то при масовім „зіткненню“ широких робітничих мас, виступаючих (самі чи через своїх представників) з своїми клясовими вимогами, з тими чи іншими ґрупами буржуазного суспільства, які мусять дати певну конкретну відповідь на сі вимоги і тим самим різко відтінити свою в ґрунті річи ворожу сім вимогам позіцію.

Ареною сіх „зіткнень“, як се ми вже зазначили, і є сі ріжні з'їзди і головне, Дума. Але для того, щоб маса скористалася з сіх „зіткнень“, щоб нею був „підрахований“ їх досвід, треба постійно тримати її в курсі як думського життя, так і діяльности всіх отсіх з'здів. Отже, наше завданнє — зорґанізованнє пролетарських виступів на таких з'їздах і ширша аґітація, звязана як з думською діяльностю, так і з виступами на з'їздах робітничих делеґатів.

Так уявляємо ми собі працю сіх окремих соціяль-демократів в леґальних і напівлеґальних робітничих орґанізаціях.

Розуміється само собою, що аби мати якісь наслідки, ся праця має провадитися планово. Аби надати своїй пропаґанді і аґітації в сіх інституціях пляновість, координованість, аби провадити одну загальну с.-д. політику (чи то в кооперативах, чи в профес. спілках, чи в ріжних виступах) ясно що сі соціяль-демократи мусять обєднатися межи собою в одну цілість, сотворити партійний апарат, який, обговорюючи свої завдання і тактику, мав-би змогу, пляново, через сі розкидані с.-д. ґрупи впливати на маси і вести їх за собою. Само собою зрозуміло, що сей апарат в сучасних умовах може бути лише нелеґальним *).

Чи сі партійні апарати будуть складатися в виді союзу всіх соціяль-демократів, що працюють в ріжних кооперативах, союзах робітничих, etc. чи також з істнуючих ще, чи відбудованих старих партійних орґанізацій — се питаннє місця і місцевих обставин.

Координація діяльности і орґанізаційне зєднаннє всіх товаришів даного міста, губернії, краю, зрештою координація яка діктується потребою плянового, вдусі соціяль-демократії, впливу на широкі маси робітничі — ось на нашу думку, та дорога, яка підготовить умови для самостійної інтервенції робітничої кляси на Україні в політичні події, що на нас насуваються; дорога, яка одиноко провадить до сотворення сіх кадрів революційної пролетарської армії для будучої боротьби, дорога до відновлення партії. Се є, на разі, нашою найголовнійшою задачою. Треба лиш взятися до неї, наслідки будуть. З'усилля не пропадуть дурно.

Звязатися з масами на ґрунті їх буденного життя, їх буденної боротьби, аби вони бачили в нас своїх ватажків. А коли ся мряка, що вкрила

**) Очевидно, що обслуговуваннєм потреб леґальних орґанізацій не обмежиться праця сього партійного апарату. Він має й самостійні задачі — виданнє орґану, відозв, пропаґанда ґурткова, керуваннє нелеґальними виступами пролетаріяту, страйками, etcet.

політичний горізонт, розвіється, коли прийде „слушний час“ остатнього бою із згнилою потворою абсолютизму, коли маси робітничі вийдуть на широкий шлях отвертої політичної боротьби, сі маси будуть з нами. *Дмитро Чорний.*

Нарада членів У. С. Д. Р. П.

В літі сього року відбулася з ініціятиви Орґанізаційного Комітету У. С. Д. Р. П. вищих шкіл Росії і Київської партійної орґанізації нарада членів У. С. Д. Р. П. В нараді брало участь 10 осіб. Були представлені: київська робітнича орґанізація, орґанізаційний комітет вищих шкіл, партійні ґрупі вищих шкіл СПБ-га і Москви, ґрупа на київській політехниці, а також члени: Ц. К. партії, Київського комітета, Полтавського комітета, Прилуцької і Ніжинської орґанізацій і Закордонної ґрупи.

Нарада трівала 3 дні, протягом котрих відбулося 5 засідань, присвячених таким точкам: 1) уконституованнє наради, 2) справоздання з місць, 3) сучасне становище партії і вихід з нього, 4) виданнє орґана, 5) справа об'єднання з укр. соціялістичн. орґанізац. в Росії, 6) відношеннє до леґальних культурно-просвітних та економічних орґанізацій, 7) центральна бібліотека і архів, 8) еміґрація.

Низше подаємо коротенько перебіг наради.

Нараду відкрив тов. Козленко іменем орг. коміт. У. С. Д. Р. П. вищих шкіл Росії, заявивши, що він має від згаданого комітету і київської партійної орґанізації дорученнє урядити конференцію — нараду з членів партії, представників істнуючих робітничих та студентських орґанізацій, яких можна було скликати, для того, щоб вияснити сучасне сумне становище партії та знайти вихід з нього.

По уконституованню наради знято було питаннє, чи має бути вона правосильною партійною конференцією, обовязуючою своїми ухвалами всіх членів партії, чи лишень звичайною приватною нарадою членів партії, маючою тілько моральний авторітет.

З уваги на те, що партія в даній хвилі тільки починає виходити з того підупаду та дезорґанізації, які явились в наслідку занепаду революції та реакційного розгрому, і через те на даній конференції представлена лишень частина партійних орґанізацій, після загального обміну думок ухвалено було вважати її приватною нарадою партійних робітників.

По сім наступили справоздання з місць, котрі показали, що партія справді починає оживати, відновляючи давню свою роботу. Реакція багато зробила шкоди партії, вибивши з її рядів чимало робітників і розпорошивши цілі орґанізації, а ще більше шкоди принесла їй ідейна ростіч серед членів партії, що розбилися на ріжні ґрупи, спричиняючи сим ще більшу дезорґанізацію та роз'єднаність. Одначе останніми часами справа починає знову йти на ліпше, партійна робота починає знову налажуватися (перед в ній веде київська робітнича орґанізація), серед молодіжі шкільної засновуються гурти у. с. д., котрі на початку 1909 р. об'єдналися; лучить їх Орґанізаційний Комітет, куди увіходять по 2 представники від кожної орґанізації.

Мета сього комітету — об'єднаннє с. д. інтеліґенції і вихованнє партійних робітників. Гуртки впоряджують читання рефератів, а також беруть участь в загально-шкільнім життю укр. молодіжі, впливаючи на нього в партійному дусі.

Після справоздань тов. Козленко відчитав свій реферат про „сучасне становище партії і вихід з нього“, короткий зміст котрого й пода-.

ємо низче, звертаючи увагу читачів, що в цілости знайдуть вони його на іншому місці нашого журналу.

Вказавши на дезорґанізацію партійної роботи та ідейну ростіч серед партійних робітників, тов. референт ставить питаннє, яким робом уникнути сеї ростічі, як знов поставити партію на ноги.

Щоби вияснити шлях до відродження партії, береться референт до аналїзу сучасного становища нашого руху, розглядає актив і пасив минулої партійної діяльности, аби таким способом намітити ті завдання, що стоять перед свідомими у. с. д. в даній хвилі.

Розглянувши історію партії ще від часів Р. У. П. і вказавши на цілий ряд нерозвязаних питань, особливо питань, що торкаються специяльно-українського життя, референт підчеркує, що далі так не може бути, тим більше, що нове життє висунуло ще й нові питання. Робити нині по старому — се значить тратити марно сили. Тяжко се навіть рос. соц.-демократії, котра теж зараз на роздорожжу, але ратує її широкий масовий рух, що виправляє помилки партії. У нас сього нема і через те помилки наші можуть накоїти чимало лиха для робітничої справи. До того-ж у нас є свої болючі питання, котрих не розвяже нам практика російської партії, бо вона їх не знає. А що до загально-російських питань, то й тут надїятися на росіян в теперішній хвилї нема чого. Звідси висновок — потреба видавання за межами російської „констітуції“ діскусійного орґану, коло котрого-б зорґанізувалися розєднані сили і в котрім вияснювалися-б наші болячки.

Діскусійним мусить він бути з огляду на ростіч в партії. Орґан такий поможе об'єднати усі наші активні сили. Се перше завданнє в справі відродження партії і про се треба перш над усе подумати, бо широка всестороння робота зараз для нас неможлива. На неї прийде час згодом, коли буде виконано при помочи орґану підготовчу роботу.

Реферат сей викликав оживлену діскусію.

Як і слід було того чекати, діскусія оберталася головно коло того питання, яку саме роботу треба тепер провадити — леґальну, чи нелеґальну, яка з них має стояти на чолї партійної діяльности. Визначилось дві течії, одна, що надавала більшу перевагу праці нелеґальній, друга, навпаки, висувала на перший плян працю леґальну. Але ніхто з присутніх не відкидав ваги і тої і іншої сторони партійної діяльности.

Одні вказуючи на зміну умов політичного життя в Росії — констітуція, яка-б вона не була, казали вони, всеж таки дала змогу ширшої праці культурної, економічної, чого не доцінювати не слід, — напірали на працю леґальну. Коли ми хочем щось робити для орґанїзації широкої маси працюючих і політичного та клясового освідомлення її, казав напр., тов. Андрієнко, то не повинні надавати особливого значіння нелеґальній роботі, бо вона майже неможлива та й хісна з неї мало. Мусимо звернути свою увагу перш над усе на роботу леґальну — в орґанізаціях просвітно-культурних, а особливо в економічних, професіональних союзах і кооперативах, та коордінувати її з демократичними елементами суспільности.

Там, де є кадри свідомих робітників, там їх треба орґанізувати, щоб піддержати серед них партійний дух, аби згодом, коли зміняться умови на ліпше, були елементи, при помочи котрих можна булоб творити широкі леґальні масові політичні орґанізації пролетаріяту.

Звичайно, сі робітничі ґрупи можуть бути лише нелеґальні. З огляду-ж на ідейну ростіч, яка помічалася й давнійше, але тоді обєднувала партійних робітників спільна революційна праця, тов. Андрієнко вказує на нагальну потребу сотворення своєї партійної літератури, в котрій би зкристалізувалася мисль партійна.

Особливо-ж підносить він вагу нелєгального орґана, згоджуючись в цьому з товаришом Козленком. В звязку з заложенєм орґану ставить тов. Андрієнко орґанізацію „ґруп допомоги“, головно зпоміж інтелїгенції, особливо шкільної молодіжі. Сі ґрупи мали-б своїм завданнєм розповсюджувати орґан і допомагати йому матеріяльно.

Инші надавали головне значіннє роботі нелеґальній, вказуючи на сумне політичне становище держави.

Партія, казав тов. Білявський, при сучасних умовах політичних. отверто робити не може, через те й не можна занехаювати старих форм партійної діяльности. Орґанізація партійна, так само як в часах передреволюційних, мусить опіратися на нелеґальні партійні осередки, котрі-б об'єднували видатнійші сили партійні і направляли місцеву роботу на кожнім полі — політичнім, культурнім і економічнім — в інтересах партії і в дусі партійної проґрами.

Леґальна праця, на думку референта, тов. Козленка, добра лише тоді, коли нелеґальна ґрупа даватиме їй напрям. Та щоб утворити міцні нелеґальні орґанізації, треба єдности орґанізаційної і теоретичної, а для сього саме й треба орґану, щоб ріжні ґрупи вияснили собі завдання партії і договорились до чогось спільного.

В супереч тов. Андрієнкові тов. Козленко підносить, що ґрупи допомоги повинні складатися не лише з інтеліґентів, а й робітників.

Такі були, в головних рисах, ті дві течії, що визначились в діскусії над даною точкою. Сторонники нових форм діяльности цілком відкидали, як напр. тов. Дмитренко, такі способи партійної роботи, як біржа, масовки, то що. Сі „рецепти", на їх погляд, стратили тепер всякий сенс. Вказуючи на досвід инших партій (як от напр. Бунда) боронить біржі тов. Лозовий, зазначаючи, що не утиски уряду і не байдужість робітників спричиняються до підупадку бірж, а брак сил для їх ведення.

Підчас діскусії ріжні оратори, оцінюючи попередню діяльність партії, підносили деякі браки в її роботі. Найбільше про се говорили товариші Трандибал та Лозовий, почасти повторюючи думки тов. референта, почасти зазначаючи й инші хиби бувшої роботи. Ріжні квестії проґрамові і тактичні, говорив тов. Трандибал, не були висвітлені. Відчувався й брак доброї орґанізованости, брак партійної дісціпліни. Центр (ц. к.) часто не зважав на вопіючі потреби місцевої роботи. Літератури своєї було мало. Не було добре вияснено умов праці у нас на Україні, а через те запозичувалися часто-густо у росіян, не зважаючи на одмінні умови нашої роботи. Хибно було поставлено справу фінансову (справа партійного податку, підриємства для здобування грошей) На се відповідав тов. Білявський. Згоджуючись, що браків було чимало, він звертав увагу товаришів на те, що партія наша молода, сил було мало, робота партійна йшла в процесі зміцнення і скристалізовання самої партії, але глянувши тепер ретроспективно, мусимо признати, що партія зробила багато і положила великі заслуги коло розбудження клясової і політичної свідомости українського пролетаріяту та його орґанізації. Ся робота лишила по собі слід.

Тов. Андрієнко теж вказував на те, що партія наша мала в деяких місцевостях великий вплив, що з нею рахувались инші, потверджуючи свої слова численними прикладами з своєї партійної практики.

Відповідаючи тим товаришам, що пропонували надто широку проґраму партійної діяльности, тов. Козленко, вказував, підтримуючи тези свого реферату, що в даній хвилї ми не можемо вести всесторонньої роботи, не можемо розкидатись, і закликав товаришів до підготовчої роботи над відбудованнєм партії, як політичної орґанізації.

А втім і сторонники широкої роботи мусїли з уваги на сучасний момент взагалі і становище партії з окрема звужувати завдання партії.

Так, тов. Трандибал казав, що ми мусимо вести роботу в глиб, а не в шир, дбати нестільки про симпатиків до нашої партії, як про виховання свідомих і діяльних робітників партійних.

В результаті діскусії було винесено таку резолюцію, предложену тов. Козленком і трохи змінену зборами:

„Зважаючи на те, що 1, обставини, в яких складалась і розвивалась наша партія, не дали утворитись в ній ідейній єдности, як проґрамовій, так і тактичній, 2, що період реакції, довівши партію до повного занепаду, зни-

щивши звязки між окремими ґрупами і орґанізаціями партії, ще збільшив ідейну ростіч в партійних рядах; 3, що сучасне життє політичне поставило перед партією на порядку дневнім ряд проблєм загально прінціпіяльного і практичного характеру, котрі потрібують спільного обговорення і розвязання всіма партійними товаришами; 4, що початок всесторонньої партійної роботи вимагає істнования певної ідейної єдности в партійних рядах, добре налаженого партійного механізму, певної кількости активних сил і відповідних матеріяльних засобів, словом тих умов, якими зараз укр. с-дія не розпоряджає, нарада, невважаючи завданнєм даного моменту партійного життя розпочинати всесторонню партійну роботу, закликає товаришів до підготовчої праці над відродженнєм партії, як політичної орґанізації. Ся робота повинна переводитись в такому напрямку:

1) орґанізація видавництва нелєґального орґану діскусійного, що його нарада визнає першим ділом в справі відродження партії; передпосилкою-ж такого видавництва являється утвореннє партійних ґруп допомоги орґану і їх тісний звязок з ним:

2) на другому пляні стоїть використовуваннє всїх лєґальних можливостей в партійній роботі на місцях, а для сього — необхідність брати активну участь в лєґальних масових культурних і кооперативних орґанізаціях і як засіб в тій роботі — видавництво лєґального популярного орґану;

3) нелєґальна робота в формі систематичної пропаґанди соціялістичних ідей, клясового і політичного виховання найактивнійших елєментів пролєтаріяту в пропаґандистських гуртках.

Треба ще додати, що в діскусії над рефератом тов. Козленка зазначені були деякі помилки і браки його що до поглядів на розвиток партії і вагу її діяльности. Так, тов. Білявський вказав на хибність твердження тов. референта, мов би то в партійній пресі і взагалі в партійній літературі Р. У. П. не видно її еволюції в напрямі соціяль-демократичнім. Він вказував на те, що від туманного революціонізму з шовіністичною закраскою Р. У. П. і її література переходили через бернштейніянство до правдивого соціяль-демократизму. Відбувалася така зміна внутрі партії цілком природно і зовсім не через те Р. У. П. стала У. С. Д. Р. П., що активнійші елєменти „забрали власть". Ще перед „Доброю Новиною" і „Працею" вбачаємо ми соціяль-демократичні струї в „Гаслі". Яскравим виразником тої внутрішної зміни, еволюції в думках більшости Р. У. П. є проєкт проґрами вироблений київською вільною громадою і надрукований таки в „Гаслі".

Тов. Андрієнко зауважив тов. референтові, що він поминув дуже велику культурно-національну роботу партії. Під назвою Р. У. П., а потім У. С. Д. Р. П. наша партія перша понесла в широкі маси і розповсюдила серед них політичну і економічну літературу в українській мові, видавши кілька десятків популярних брошур на ріжні теми, цікавих змістом і приступних формою, а також масу відозв, не кажучи вже про такий гарний орґан для селян, як „Селянин". Культурною своєю діяльностю переважала наша партія инші течії укр. громадянства, більш ніж вони спричинилася до піднесення культурно-національної свідомости нашого народу. Говорячи про причини повстання Р. У. П. тов. Трандибал казав, що викликали її до життя не окремі люде, а потреби моменту. Починався саме революційний рух на університетах повставали розрухи студентські. І от новоповсталі громади укр. шкільної молодїжи по вищих школах, що відчували потребу провадження активнійшої роботи, потребу вийти з вузької сфери діяльности тодішних укр. громад, справлені були на шлях революційний яким і дійшли до заснования партії.

Переходячи тепер до інших точок наради, зазначуємо, що триматимемося ми іншого порядку, ніж той, що був принятий нарадою.

Позаяк ще під час обговорення сучасного становища партії вияснилась вся необхідність і вага нелєґального орґану і саме орґану діскусійного, що й зазначено було в резолюції, то говорити довго про видавництво не

довелось. Всі згоджувались, що орґан потрібний, більшість уважала, що леґального орґану поки що партія не може видавати, хочай не відкидала його ваги. При сій точці обговорено було фінансову сторону справи і справу заснування гуртів допомоги і обібрано редакцію. Редакція складається з двох ґруп — російської і закордонної. Рішено було, що орґан має бути розрахований на партійні і близькі до них круги, має розглядати питання партійного життя, як теоретичні, так практичні, виходити по змозі що місяця і бути діскусійним. В справі відношення до культурно-просвітних і економічних орґанізацій, перший забрав голос товариш Андрієнко, вказуючи на конечність брати активну участь в культурно-просвітних і економічних інституціях. „Нещастєм, а може щастєм для нас є те, казав товариш Андрієнко, що нам, у. с. д., доводиться робити таку роботу, яку деінде веде буржуазна демократія. Але ми мусимо вести таку демократичну роботу". Спинившись довше на важности роботи в кооперативах і зазначивши, що кооперативні орґанізації бувають ріжні і мають неоднакове значіннє, тов. А. нагадав, що все-ж таки вони допомагають працюючим в їхній боротьбі за соціяльне визволеннє, об'єднують широкі демократичні маси, а ми — сд. — заінтересовані в тім, щоб працюючи в таких орґанізаціях мати змогу впливати на населеннє об'єднане в них. Для сього не треба творити партійних кооперативів, а працювати в істнуючих, загальних. Таке відношеннє повинно бути і до просвітних орґанізацій з загальним характером.

Тов. Чорний стояв за принятє в сій справі плятонічної резолюції: „В життю українськім за останні часи, казав він, виникло багато питань, на які ми не дали поки що відповіди. В нашім орґані ми мусимо поставити сі питання (участь в просвітних інституціях, справа кооперативна, то що) і так чи инакше їх розвязати. Нині ми можемо лишень висловити бажаннє, аби наші товариші входили в ті інституції і провадили свої погляди в їх літературі і практичній роботі, борючись з впливами національ-демократів і радикалів". Тої самої думки був і тов. Козленко. „Докладних резолюцій, казав він, не можливо виносити. Можемо лише зазначити, що ми визнаємо вагу і значіннє роботи в культурно-просвітних і економічних інституціях, але давати конкретних вказівок не можемо, не маючи матеріялу".

В сій справі принято резолюцію, котра визнає за „Просвітами" і кооперативами велике орґанізуюче значіннє і рекомендує товаришам вступити в сі орґанізації для активної праці.

По за порядком дневним знято було питаннє про навязаннє близших стосунків з У. С. Д. в Галичині. Реферував тов. Трандибал. Конференція признала орґанізаційне об'єднаннє У. С. Д. Росії і Австрії справою дуже важливою і бажаною, але з деяких причин поки що завчасною. Спільними точками такого об'єднання нарада, на пропозицію тов. Трандибала, узнала: 1) спільний орґан, 2) спільне видавництво, 3) спільне представництво на міжнародних соціялістичних конґресах, 4) спільну акцію в тих випадках, коли по взаїмному порозумінню таку спільну акцію уважатимуть обидві партії за користну. (Прикладом може служити напр. справа Холмщини, з приводу якої можливий був би спільний виступ обох партій).

Справу об'єднання з укр. соціялістичними партіями на Україні реферував тов. Андрієнко. Зміст його реферата був більше-менше такий: Російська соц.-демократія, а за нею і українська розвивалася в недобрих умовах. Російська соц.-дем. інтеліґенція сліпо брала все з заходу, тимчасом коли умови російського життя не завше надавалися до приложення у себе дома позиченого з західно-европейської практики. Звідси і та непристосованість, та ідейна та орґанізаційна ростіч, яка істнує серед соціялістів в Росії. Українці-ж брали готові шабльони у росіян.

Тимчасом розбиттє соціялістичних сил по другорядним питаням, як напр. питаннє аґрарне і т. д., дуже шкодить клясовим інтересам робітничої маси. А раз так, то треба сьому запобігти, треба, щоб у нас на Україні не було окремих політичних партій соціялістичних. Треба, щоб всі відтінки

і напрямки соціялізму містилися в одній політичній орґанізації працюючих, як кляси. Так напр. у нас на Україні намічається течія соц.-революційна. Соц.-революціонери вважаються в Европі партією соціялістичною, допущені на міжнародні соціялістичні конґреси, в котрих бере участь міжнародня соц. демократія, отже нема рації і нам не визнавати їх соціялістами та одмежовуватись від них муром. В Німеччині, Франції, Італії в соц. партіях істнують ріжні течії. За сим прикладом слід би піти й нам. Для сього треба нам порушувати в своїй літературній діяльности питаннє про шкідливість розбитя соціялістичних сил на окремі партії. Треба голосити ідею одности робітничого руху. Треба, не залишаючи критики соціяль-революційної ідеольоґії, працювати в тім напрямку, щоб, коли на Україні наступлять часи широкого робітничого руху, повстала у нас єдина робітнича партія, щоб увесь робітничий рух — в політичних і економічних орґанізаціях — був однолитий.

Нагального, пекучого значіння порушеному питанню тов. Андрієнко не надавав, бажаючи лише, щоб вияснювалося воно в партійній літературі та орґанізаціях.

Реферат стрів гостру опозицію. Одні заявляли, що тов. Андрієнко кличе до компромісу, що соціяль-демократи не можуть балакати про такий конґльомерат, що повинні вони причинятись до діференціяції (тов. Дмитренко). Инші пропонували цілком усунути се питаннє з порядку дневного (тов. Чорний, Козленко, Муравський). Тов. Козленко вважав думки референта українським виданням ларінської „широкої робочої партії“ з тою лишень ріжницею, що у нас нема тих широких мас, того широкого робітничого руху, котрий служив Ларіну за вихідну точку. Ми повинні самостійно виробляти форми і постуляти, а не творити компроміси, бо се буде змішаннє двох світоглядів, казав тов. Козленко і пропонував усунути питаннє з порадку денного.

Инші знов (тов. Білявський, Трандибал) вказували, що ідея єдности робітничого руху одно, а таке об'єднаннє, яке пропонує тов. Андрієнко, друге. Тов. Білявський казав, що соціяль-демократія, являючись передовою частю, аванґардом робітничого руху, хоче обняти все робітництво в своїй партії. Становлючи ідеольоґію передового робітництва, не зречеться вона своєї провідної ролі. Признаючи і бажаючи єдности робітничого руху, соц.-демократи проте не можуть іти на компроміси, зраджувати свої прінціпи. Тов. Андрієнко поставив на голосованнє дві тези: 1) Нарада визнає прінціп одности робітничого руху, 2) Нарада визнає потребу зняти на сю тему в партії академічну діскусію. Перша теза прийнята одноголосно, друга — перепала.

Нова хвиля еміґрації висунула на порядок дневний справу еміґрантську і потребу її улаштування. Тому нарада мусїла спинитися над сею справою. Завданнє се було улегшене тим, що за кордоном істнує вже „Закордонна Ґрупа У. С. Д. Р. П.“, котра зорґанізувалася в 1908 році. Ґрупа ся ставить своїм завданнєм між иньшим матеріяльну запомогу товаришам-еміґрантам і взагалі улегшення їм життя, має вона об'єднувати і піддержувати зносини з еміґрантами у. с. д., що роскидані по всім містам Европи. Закордонна ґрупа заряджує центральним архівом і бібліотекою після інструкції Центр. Комітета.

На нараді розглянуто було ріжні потреби духовні і матеріяльні еміґрантів, піднесено було неминучу потребу тіснійших звязків товаришів в Росії з закордонними, а також вагу звязання всіх закордонних товаришів з істнуючою вже ґрупою. Нарада признала неминуче потрібним заснувати на Україні в цілях допомоги еміґрації Червоний Хрест і закликати товаришів в Росії давати закордонній ґрупі матеріяльну запомогу, необхідну для викопування нею своїх завдань.

Лишається ще один пункт, котрий був предметом балачки на нараді — се справа з бібліотекою і архівом. Тов. Андрієнко дав справозданнє про сучасний стан архіву і бібліотеки. Він звернув увагу на те, що

в архіві дуже мало матеріялу і пропонував товаришам на Україні подбати про те, аби перевезти за кордон ті архіви, що ще заціл ли.

Архіви партійні становлять неоцінену вартість для будучого історика партії. Тим часом доля їх на Україні дуже смутна. Багато гарних архівів загинуло при провалах та арештах. Тим то давно пора подбати про краще їх приміщеннє. Товариші з України мусять подбати про те, щоб партійні люде присилали закордонній ґрупі всякі матеріяли, дотичні партійної діяльности, звідомлення, відозви, то що. А що вже багато загинуло таких матеріялів і загинуло на віки, то треба, щоби всї ті товариші, що брали участь в активній роботі, складали мемуари, спомини про діяльність партії в тих чи інших місцях і все це присилали до закордонного архіву. Час іде, події згладжуються в памяті участників і багато сторінок з історії нашої партії може таким чином загинути на віки.

Піднесено було також потребу поповнювання бібліотеки ріжними виданнями, партійними і позапартійними. Тов. Трандибал радив товаришам збірати всю стару літературу ріжних партій, оабливо ту, що виходила явочним порядком, і надсилати до бібліотеки. Закордонна ґрупа по змозі поповнює бібліотеку новійшими закордонними партійними виданнями, але брак грошей не дозволяє їй як слід укомплєтувати бібліотеку. Ґрупи допомоги мусять звернути пильну увагу на сю справу, не забуваючи при тім і про леґальні видання ріжного роду, котрі хоч і не стосуються до мети бібліотеки, але можуть бути потрібні товаришам закордонним, де не раз часто діткливо відчувається брак російських видань,—як книжок, так і журналів та ґазет.

В такім дусі й винесла нарада резолюцію, взиваючи всїх товаришів на Україні з огляду на те, що бібліотека мало укомплєтована, а в архіві дуже мало матеріялів до історії партії, збірати і посилати до закордонного архіву ріжні партійні матеріяли і ріжну літературу до бібліотеки. *Б-ко.*

Сучасне партійне становище і вихід з нього.

(*Реферат читаний на нараді членів У. С. Д. Р. П.*).

Кожний, хто в теперішний час зостався вірним проґрамі У. С. Д. Р. П., певно застановлявся над питаннєм, як і чим порадити, щоб помогти нашій партії вийти з теперішнього надзвичайно сумного становища. Спробуємо і ми се зробити.

Та кріза, яку переживає с.-д. цілої Росії, захопила нас, здається, більше, як когось иншого. Замість орґанізації, котра будь-що будь вела доволї широку роботу, котра мала досить значний вплив на українське життє, ми маємо тепер тільки окремих людей, в кращому разі роз'єднані невеличкі ґрупи. Звязки з масами, які були ранійш, згублені майже цілком; в питаннях партійної тактики і проґрами панує повна ростіч.

При такому становищі, звичайно, кожен з товаришів мусить шукати виходу з того чарівного кола, в яке загнано нас силою обставин, кожен спиняється думкою над питаннєм про наші партійні завдання, про завдання тих, хто визнає себе у. с.-д.

Цілком зрозуміло, що питання про близчі завдання у. с.-демократів не можна вияснити без аналїзу сучасного становища нашої партії і нашого руху. Нам доведеться розглянути, з яким активом вступила у. с.-д. в даний момент, які зміни внесли в її становище обставини нашого часу — як російські, так і українські, які вимоги мусимо ми ставити перед партією україн-

ського робочого люду, — тільки після цього аналізу ми зможемо розвязати питання про те, що повинні робити ми, щоб допомогти відродженню партії.

Вияснимо спочатку актив, який зоставила у спадщину нашому часові минула діяльність партії. Той актив, що його зоставляє по собі та чи инша політична орґанізація, складається з двох частин Партія має певні теоретичні підстави, певну обґрунтовану проґраму; з другого боку вона користується певним орґанізаційним апаратом, певною матеріяльною силою для переведення в життє своїх цілей. Що до нашої партії, то ми можемо говорити тільки про ідейну спадщину, яку залишила минула діяльність укр. с.-д., бо орґанізаційний апарат партії зник, зостались окремі люди, в кращому разі окремі ґрупи, поміж собою майже не звязані: підраховувати ті остатки не є нашим завданням. Инакше справа стоїть з ідейною роботою партії; не зважаючи на занепад партії, її наслідки зостались.

Підрахунок минулої ідейної роботи поможе нам зрозуміти, що бракує у. с.д.-ам для початку нової роботи, що вже приготовлено попередньою діяльностю і над чим не прийдеться спинятися вдруге.

Проте наперед можна сказати, що підрахунок не буде дуже втішний. Не буде втішний вже через те, що сама партія і її проґрама являються продуктом українського життя, а життє се ніколи не грішило багацтвом і ріжноманітностю. У. с-д-ія, що являється одним з продуктів українського життя, також не могла мати значних сил, ні теоретичних ні матеріяльних. Розгляд історії У. С. Д. підтверджує се абстрактне міркуваннє. Марксівська течія в українському громадянстві, коли не лічити цілком позбавлених впливу ґруп С. Д.*) і У. С. П.**), почала складатися в лоні цілком иньшої по проґрамі Р. У. П.; початок с-д. течії в Р. У. П. відноситься до 1902—3 років; в 1903 році в с-д. дусі починає видаватись „Добра Новина"; в 1904 році Ц. К. Р. У. П випускає заяву, в якій оповіщає, що діяльність партії починає вестись в с-д. напрямку. Побіда с-д-ів в Р. У. П. з першого погляду вражає своєю несподіваностю: ще рік тому с.-д. течія в партії була о стільки слаба, що вона зовсім не позначилась на партійній ґазеті „Гаслі"; через рік вона вже зразу здобуває загальне признаннє.

В силу яких мотивів партія перейшла до с-д. проґрами, як саме йшла еволюція партії, з якою іменно проґрамою виступали ті с-д., до поглядів яких перейшла партія — сі важливі питання цілком не позначились на видавництвах партії, а вони неодмінно мусіли відбитись в партійній літературі, коли-б партійна еволюція йшла нормальним шляхом. Тому то ми маємо право до висновку, що признаннє с-д. проґрами в Р. У. П. явило ся не в результаті нормальної еволюції партії, а наслідком „захоплення власти" енерґічнійшою с-д. ґрупою в той час, коли в партії було багато не с-д елементів. Переходячи до розгляду того ідейного баґажу, з яким виступили У. с-д.-ти ми мусимо зазначити його надзвичайну бідність. Українські соціяль-демократи не мали ніякої відповіди на питання українського життя, на значіннє національного питання для соц.-демократії, не мали ніякої національної проґрами. Видання партії мали тільки абстрактний марксівський характер, не пристосувуючи марксівських тез до української дійсности. Правда, поволі в партії виникали певні погляди на всі ці справи, але крісталізація поглядів окремих ґруп дуже мало впливала на сформулованнє і обґрунтованнє поглядів в цілій партії, через те, що ґрупи, які так чи інакше виясняли собі національне питаннє, не зоставались в партії (маємо на увазі вихід з партії „спілчан" і „обласників").

В наслідок сього, коли в партії перемогла автономістична ґрупа, ся ґрупа не мала жадного теоретичного уґрунтовання своїх поглядів; за останні

---

*) Ґрупа С. Д. в 1901—1903 роках видала в Женеві кілька брошур, складалася вона щось з трьох осіб, які пізнійше заявляли, що вони вважають себе членами У. С. Д. Р. П., але активної участи в роботі партії не брали. (Ред.).

**) У. С. П. злилася в 1903 році з Р. У. П. Ся ґрупа теж не була більшою, як С. Д. Видала вона брошуру робітницька справа і кілька чисел ґазети „Добра Новина". Коли У. С. П. злилася з Р. У. П., то „Добра Новина" стала орґаном Р. У. П. для міських робітників. (Ред.).

часи, коли в партії по виході усіх „инако-мыслящих“ утворився зовнішний спокій і одподумність, сього теоретичного уґрунтовання також не з'явилось; в такому становищі стоїмо ми і тепер. У нас од попередньої діяльности партії зосталися певні постуляти — постуляти автномії і національних орґанізацій, але вірність їх ми визнаємо швидче інтуїтивно, ніж завдяки науковим доказам.

Але брак строгих наукових доказів і строгого наукового обґрунтовання наших постулятів зовсім не визначає, що у нас не було ніяких доказів для них. О скільки ми вели практичну роботу, о скільки ми сперечались з спілчанами і росіянами, ми мусіли такі докази вишукувати і справді знаходили. Навіть в літературі нашій ми маємо ріжні докази постуляту автономії *).

Тепер, коли робота в партії спинилась, то й проґрамові суперечки, звичайно, зникли. Але як тільки робота почнеться, суперечки ті виникнуть, бо їх знищити можна тільки науковим уґрунтованнєм наших постулятів; покиж у нас істнуватимуть докази пристосовані лише до біржевого вжитку, неминучі й суперечки, які не даватимуть можливости вести спільну орґанізаційну роботу.

Так кепсько стоїть справа з проґрамовими питаннями. Але ще гірше вона стоїть з питаннями тактики. Укр. соц. демократії довелось починати свою практичну роботу ранійш, ніж вона самовизначилась цілком. При таких обставинах, звичайно, не могло бути якоїсь виробленої тактики, якогось одноодушного відношення до всіх подій громадянського життя; тимчасом працюючи в, масах, партія мусіла мати певну тактику; в результаті У. С.-Д. увесь час, що до загально-державних питань, йшла слідом за російською соц.-дем. і приймала її тактику, щож до українських справ, то у неї тактики ніякої не було. До революції в партійній літературі ми не знаходимо ні одної статті, присьвяченої виясненню позиції У. С.-Д. в українських справах. З 1905 року по теперішний час ми маємо до вияснення сих позицій тільки такий матеріял: дві резолюції другого з'їзду, одна — про відношення до радикалів, друга — про участь в буржуазній пресі, резолюцію третього з'їзду про відношення до української громади в 2-ій Думі і кілька статей в леґальному орґані, що трохи зачіпають українські національні справи.

При такій бідности матеріялу і нерозробленности питань національного життя не диво, що У.С.-Д.-ти не мали ніякої спільної тактики в сих справах. Коли приходилось стикатися з ними, кожна ґрупа, навіть кожен окремий товариш розвязували їх на свій лад; в сих питаннях панувало і панує ще більше непорозуміння, ніж в питаннях проґрамових; в сих справах між у. с-д.-ми було ще меньше єдности.

Ми переглянули той ідейний актив в справі теорії і тактики, який полишила нам попередня діяльність партії і мусимо визнати, що він дуже бідний. З сим активом ми, у. с-д., вступили в теперішню нову добу партійного життя. Доба ся внесла чимало змін в наші завдання, значно їх ускладнила, разом з тим утруднивши їх розвязанне. Значно змінились загальні обставини російського життя і одночасно мусіла змінитись і тактика с-д.: обставини ті змінились так сильно і так різко, що до них не встигла навіть пристосуватись рос. с-д-ія, котра до сього часу розвязувала за нас питання загально-російські; у неї тепер замісто певної тактики — порожне місце; таке саме, розуміється, порожне місце і у нас. Ще гірше стоїть справа з питаннями українського національного життя, які нам приходиться розвязувати самим.

Тут нема надії, що нашу роботу зробить хто иньший, а тим часом тієї роботи за переживаємий нами момент значно прибуло; безперечним є той факт, що українське життє за останній час значно зросло і розвинулось та висунуло багато нових питань, які вимагають від нас розвязання. Культурна робота, шкільна справа, жидівське питаннє, націоналізація торговлі і коопе-

*) Коли не рахувати кількох статей в укр. періодичній пресі написаних у. с-д-ми, то маємо дві брошури на тему автономії України — М. П. і М. С.

ративний рух, усі ці питання вимагають зазначеня наших позицій. Але крім сих справ, які можна було по части розвязувати в леґальній пресі, коли-б вона у нас була, є цілий ряд значно важнійших для нас, як орґанізації питань, котрих в леґальній пресі не можна обговорювати. Річ іде про питання орґанізаційного характеру, про те, як вести нам тепер роботу. Тепер для усіх с-д. стало ясно, що старі форми роботи вимагають реформи, оновлення, що робити в старих формах дореволюційного часу — се тільки марна трата сил; тим часом яка саме потрібна реформа в сій сфері, се питання неясне, не розвязане.

Маючи перед очима діло з силою справ, які вимагають від нас свого розвязання, ми про те стоїмо перед сими важними завданнями в значно гіршому становищі, ніж коли раній. Попередня діяльність партії через цілий ряд обставин не могла зоставити нам багато орґанізаційного досвіду, обоснованої проґрами і тактики. Ми не можемо використовувати навіть тієї невеликої спадщини, яку всеж таки маємо, через нашу роз'єднаність.

Момент, який переживаємо, знищив всяку колективну, ідейну і орґанізаційну роботу, зірвавши звязки між окремими ґрупами і людьми, а заразом збільшив ідейну розтіч в наших рядах. На жаль, не можна тепер показати сієї ідейної розтічі численнійшими прикладами; не можна не через те, що тих прикладів нема, а через те, що тепер, коли орґанізаційне життє зникло, не можна знайти значнійших прикладів. Хто знає хоч трохи відношеннє с-д-ів до „Просвіт", той має яскравий приклад теперішньої нашої розтічі. До „Просвіт" — сих центрів теперішного культурного руху — у нас нема ніякого спільного відношення. В той час, коли одні бойкотують „Просвіти" цілком, другі йдуть туди для орґанічної роботи, цілком підлягаючи тому напрямку, який заводять там радикали. Таке саме бачимо в відношенню с-д-ів до студентських громад; одні їх цілком бойкотують, другі працюють в них просто як українці, заховуючи старанно своє с-д. обличчя. Ті два більші виступи у. с-д., які були минулого року, закінчились так само розколом, розєднанням. Ми маємо на увазі участь українців в сла'янському студенському з'їзді і в загально-російському жіночому. Що до першого з'їзду, редакція партійного леґального орґану висловилась за бойкот; разом з тим з Київа їдуть на з'їзд с-д.; що до другого, то редакція орґану і с-д. ґрупа вищих жіночих курсів в Київі висловлюється так само за бойкот з'їзду; рівночасно в Петербурзі за згодою і з відома товаришів, на з'їзді виступає партійний товариш, який вітає з'їзд іменем українців в таких виразах, що дає привід до насмішок усієї буржуазної преси.

Але наведені приклади можуть тільки в незначій степені ілюстровати нашу теперішну ідейну розтіч; хто стикається з товаришами і балакає з ними на партійні теми, той може далеко краще уявити все те ідейне безладдє, яке панує у нас тепер.

Повна ідейна розтіч, цілковитий орґанізаційний розклад — ось яке наше становище в даний момент. Ся картина нашого розкладу робиться особливо виразною саме тепер, бо що йно закрився леґальний орґан — єдине літературне підприємство, яке давало ілюзію, що у нас щось істнує — тепер навіть такі ілюзії мусять зникнути.

Увесь сей розгляд того, що у нас є, виявить ще сумнійшу картину, коли ми пригадаємо, які вимоги ми, у. с-д. повинні ставити до своєї теорії, до своїх тактичних льозунґів, до цілої орґанізації взагалі. У. с-д-ія являється виразницею інтересів такої кляси, яка тільки що прокидається до самостійного клясового життя; у нас нема прикладів масового руху, масових робітничих орґанізацій, які-б могли виправити наші помилки. Ще, певно, довший час наш пролетаріят буде тільки інертною масою, яку прийдеться лише направляти і яка буде виявляти мало самодіяльности в партійних справах. При таких обставинах наші помилки, наша непідготовленість, які довший час не можуть бути виправлені практикою масового руху, можуть накоїти чимало лиха робітничій справі. Коли для кождої с-д-її докладне виясненнє питань партійної орґанізації, тактики і теорії являється річчю дуже важною, то тим важнійшою вона є для у. с-д-ії, представниці інтересів відсталого та інертного про-

летаріяту; коли підготовча робота для всякої партії має велике значіннє, тим більшу вагу вона має для нас.

Тільки уяснивши собі докладно все це, зіставивши наш партійний білянс, ми маємо право перейти до розгляду питання про те, які завдання стоять тепер перед У. С. Д., питання про те, що повинні робити ми, щоб вийти з сучасного сумного становища. Перш, ніж відповідати на се питаннє позитивно, ми дамо на нього неґативну відповідь; ми вкажемо на те чого не повинні робити.

При тих умовах, які у нас істнують, ми не можемо вести всесторонньої партійної роботи, ми не можемо закликати товаришів до такої роботи. Партія пролєтаріяту керує визвольною боротьбою робітничої кляси в її цілости, вона використовує в інтересах кляси всі прояви громадського життя. Економічна боротьба, просвітна робота, преса, участь в політичних інституціях, в громадському самопорядкуванню — всі ці роди діяльности входять в область роботи партії, на все це вона мусить звертати увагу, освітлювати з погляду інтересів пролєтаріяту, об'єднувати і направляти його боротьбу. Ся робота вимагає ясного погляду на даний стан річей, розуміння його завдань, засобів і цілей. Вимагає ся робота і людей. Ясно, що у нас нема ані одного, ані другого, ані третього. Ясно звідси, що нашим завданнєм дня не може бути всестороння партійна робота; на се ми в даний момент не маємо ні сили, ні змоги. Зараз наше завданнє полягає в тім, щоб підготовляти матеріял для всесторонньої партійної роботи на потім, на далі.

До висновку про неможливість зараз розпочинати всесторонньої роботи ми прийдемо навіть тоді, коли не будемо визнавати того широкого розуміння партії, яке наведено вище. Навіть звівши партію тільки до підземного гуртка фахових революціонерів, ми й тоді признаємо неможливим будувати зараз і т а к у п а р т і ю, збудування бо й такої партії також вимагає певного періоду підготовчої роботи. Справді, з кого ми утворимо кадри професіоналів, потрібних для обслуговування партії? Сих кадрів зараз очевидно не може постачить інтеліґенція, яка переживає період апатії і байдужности до політичного життя. Їх також не зможе постачити наш відсталий пролєтаріят.

Отже очевидно, що як би ми не задивлялись на те, чим повинна бути партія, ми неминучо прийдемо до висновку, що черговим для нас завданнєм являється підготовча робота та орґанізація сієї підготовчої роботи.

Перевести сю роботу повинні ми, всі ті, що зостались від розбитої У. С. Д. Р. П.

Як же мусить бути зорґанізована ся підготовча робота, яким шляхом мусить йти відродженнє партії? На наш погляд, єдиновірний, найкоротший шлях до сього — се шлях об'єднання всіх соціяль-демократичних елєментів коло нелеґального партійного орґану діскусійного характеру.

Являється цілком зрозумілим, що діло відродження партії мусить бути ділом колективним, ділом, на якому мусять об'єднатись усі соціяль-демократичні елєменти. Об'єднаннє всіх сих елєментів являється неминучою передумовою успіху самої справи. Але об'єднувати не можна во імя самого об'єднування; потрібна для сього якась певна конкретна ціль. При нормальному партійному життю об'єднуючим огнивом являється певне спільне для всіх розуміннє завдань партії і її роботи У нас при тому становищі, яке ми змалювали вище, очевидно справа стоїть инакше; спільного розуміння наших завдань іще нема; отож треба шукати якоїсь точки опертя в заходах об'єднання. Тою точкою може стати в нинішню хвилю видавництво орґану. Об'єднаннє біля сієї справи вимагає від кожного з нас того мінімума пунктів згоди, при відсутности якого не можна надіятись на дальше порозуміння. Орґан мусить видаватись за межами України, через те, що при сучасних умовах соціяльдемократичний орґан, що має на увазі відродженнє партії, як і сама партія не можуть бути уміщені в леґальні рамки сучасної російської констітуції. Визнаннєм необхідности й нелеґальної роботи одмежовуються всі ті елєменти, які являються не тільки укр. марксістами, а й укр. с.-д., що ставлять своїм завданнєм не тільки утвореннє і репрезентацію певної ідейної течії, а й утвореннє партії, — від всього того що носить на

собі печать безформеного соціялізму і поміркованого культурництва в рамках леґальности. Здається, що не треба сперечатись про те, що таке розмежовування конечно потрібне і що воно являється першою передумовою переходу до роботи над відродженнєм партії, переходу від слова до діла. Далі, той факт, що орґан, який вважаємо ми потрібним, буде діскусійним, позволить об'єднати коло нього всі активні соціяльдемократичні елементи. Не являючись орґаном якоїсь фракції, не наклеюючи над поглядами, які він проводитиме, етікетки обов'язковости, зможе він виконати місію, яку до його прикладаємо.

По своїм темам, по своїй проґрамі орґан повинен бути розрахований на партійні і близькі до них елементи; чого саме мусить він мати такий характер, повинно бути ясно з попереднього аналізу теперішнього становища У. С.-Д. Ми ранійше визнали, що ми не можемо вести зараз всесторонньої партійної роботи, тим самим ми погодились з тим, що для нас неможливе виданнє й орґану аґітаційного чи якого иньшого характеру. Виданнє аґітаційного орґану вимагає ясного розуміння тих завдань, які проводить партія в маси, вимагає сталого і великого орґанізаційного апарату, бо аґітаційний орґан є тільки додатком в усій тій роботі, яку веде партія серед мас. Коли у нас нема всього цього, очевидно виданнє аґітаційного орґану при сучасних умовах річ утопійна. Не меньшою утопією була-б надія об'єднати розрізнені партійні елементи через орґан не діскусійного, а обовязково-партійного характеру.

Тимчасом на роботі коло діскусійного орґану — не тільки технічній і орґанізаційній, а головне ідейній — можуть бути з'єднані не лиш окремі люде, а також і ширші круги у. с. д.

Конкретно нам справа уявляється так: орґан мусить опіратися на місцях на ґрупи допомоги орґану, які складаються з партійних людей і ставляють собі більше меньше такі завдання: утворюють з себе центри для матеріяльної допомоги орґану, орґанізують і беруть на себе росповсюдженнє орґану, допомагають йому ідейно. Ґрупи допомоги орґану повинні виясняти, які питання мусить обмірковувати орґан, як треба розвязувати висунуті питання, як треба ставитися до тих чи иньших фактів громадського життя і т. д. Ідейна робота ґруп допомоги повинна стояти в тісному звязку з орґаном. Коли ся мета буде осягнена, коли між кожною окремою ґрупою і орґаном утвориться постійний і тісний звязок, коли дякуючи орґану такий же звязок виникне і між окремими ґрупами, у нас з'явиться ґрунт. на якому ми всі можемо з'єднатись, вияснити спільно наші цілі й завдання й згодом перейти до всесторонньої партійної роботи.

Ми намітили той шлях, яким, на наш погляд, повинно йти відродженнє партії; звичайно, вказуючи найбільш важне й корисне для сього, ми разом з тим не відкидаємо й значіння иньшої роботи для сього — використовування леґальних можливостей; але на наш погляд, ця робота може здобути свою вагу, зможе відограти свою ролю тільки в тім разі, коли вона буде координована, зорґанізована, ся-ж координація при сучасних умовах може переводитись тільки нелеґально, через те ми й висуваємо на перший плян орґанізацію нелеґального орґану, опертого на згуртовані коло нього ґрупи допомоги.

Коли пропонується тепер той чи иньший плян, та чи иньша кампанія, це доводиться зустрічатись не стільки з прінціпіяльними закидами, скільки з закидами практичними. Головне, що виставляють проти усяких партійних проєктів — се брак сил, брак людей. Певно доведеться стрінутись з сим закидом й тут, особливо тому, що проєкт орґанізації нелеґального орґану висувається так скоро після ліквідації леґального літературного підприємства. На жаль на сі закиди відповіді знайти не можна через те, що її взагалі не істнує. Сі закиди випливають здебільшого тільки з суб'єктивного настрою і на ньому тільки й засновуються, а в такому разі ледве чи й можливо взагалі сперечатись. Ми вкажемо тільки, що той плян, який пропонуємо ми, вимагає найменьшого числа партійних сил, він і збудований на тій підставі, що таких сил багато нема. Коли забракне сил і для цієї справи, коли неможливо буде її в найблизчий час роспочати, то се

означатиме неможливість для нас взагалі якої-небудь колективної акції, означатиме дальшу розтіч і дальшу втрату тих сил, які виробила минула діяльність Р. У. П. і У. С. Д. П. Ся неможливість показала-б, що українська робітнича партія, український робітничий рух виникнуть без всякого впливу і звязку з попередньою роботою нашої партії, що наша теперішня спадщина буде для робочого руху втрачена. Завданнє всіх, хто визнає себе у. соц.-дем. подбати про те, щоби сього не сталося, і спільно та однодушно працювати над відродженням партії. Шлях, яким треба йти в сій роботі, ми й старалися тут показати.

В. Козленко.

Холмська справа на сторінках польської соціялістичної преси.

Ми бачимо сумну долю сучасної Холмщини. Дві ворожі собі і їй сили борються за пануваннє над нею: російський абсолютизм і історична Польща, а знаряддєм у їх — цареславне і русификаторське православ'є і польонізаторський католіцизм. Обі сі сили виривають одна у одної смачний шматок, а кожда кричить: ловіть злодія!

Для однієї се стародавній „русскій край", для другої — „stare polskie ziemie". І коли брутальний русифікатор накладає лапу на бідолашний український люд Холмщини, польонізатори ґвалтом кричать не про насильство над тим людом, ні — про „czwarty rozbiór Polski", про одірваннє шматка мяса від живого тіла Польщі! Клєрикали і атеісти, назадники і демократи ріжної масти на цілий світ горлають про польську кривду. Не кривда в їх очах лишень те, коли українська земля стане гноєм під майбутню непідлеглу Польщу. Темний і забитий, задурений люд український — сеж достойний луп, се добра здобич ad majorem Poloniae gloriam. І ось ціле суспільство польське з незвичайною однодушністю боронить для „Ojczyzny" сей кус. Даремно-б ми шукали тверезого і правдивого голоса, що сказав би: ні, се ані наш, ані ваш луп, се частина землі української, землі, населеної людом українським, і лишень український нарід має на неї право. Такого голоса не чути. Навіть ті, що звуть себе соціялістами, навіть сі оборонці трудящого люду, не спромоглися на сю тверезу та щиру мову. Засліплені історичною Польщею раді-б вони посунути її межі далеко поза етноґрафічні границі. І вони, місто крикнути: схаменіться, там живе український люд, він сам про себе має становити, — і вони вкупі з попами, панами та ріжної масти свійськими шовіністами уряджували віча проти відділення Холмщини, репетували про rozbiór, виносили протести... Шовіністичне становище польських соціялістів в сій справі бачили ми недавно в Галичині, чули їх вигуки, читали їх завивання і плачі в Głos-і та Naprzód-і. І ось знову нагадують нам статі в ріжних орґанах польського соціялізму, що сліпі не прозріли, глухі глухими й зосталися.

І соціяль-патріоти з Przedświt-у і есдеки з Solidarności та Przegląd-у однодушно запевняють нас, що вони нічого не забули і нічому не навчилися. Многолиций пан St. Osarz з засніченої буржуазною ідеольоґією PPS.**) кидається на нашого товариша з галицької У. С.-Д. Вол. Левинського за його цілком слушну відправу соціяльпатріотам в ч. 20—21 „Землі і Волі" (статя „В Холмській справі"). За те, що тов. Левинський спокійно і чемно звернув увагу, що в Холмщині живуть українці, що польські соціялісти не повинні мати нічого проти відділення чисто-українських повітів, не повинні йти за шовіні-

---

**) Що се так -- можемо послатися на вступну статю в ч. 10. Przedświt-у (XI. Zjazd PPS.), де читаємо: „не один із нас -- може несвідомо -- сидів глибоко (tkwił jeszcze głęboko в буржуазно-анархістичній ідеольогії". (ст. 561.) В. Н.

стичними забаганками польської буржуазії та попівства, пан Osarz обвинувачує його, що він заплутався в путах буржуазної ідеольоґії. Коли-б се говорив хто інший, було-б се дивно, а то лишень смішно. Шановному патріоті з Przedświt-у може сказати тов. Левинський зовсім слушно: Medice, cura te ipsum!

Шановний St. Osarz ані словечка не згадує про українську людність Холмщини, для нього була вона українською niegdyś, przed wiekami, а тепер мусить бути очевидно уся польською, бо баламутять її „неситиї ксьондзи-маґнати", вона мусить бути польською, бо того хоче P. P. S.,***)

Одного поля ягоди з соціяльпатріотами Przedświt-у і їх бувші товариші, що відколовшись від P. P. S., видавали умірковану Myśl Soc., а тепер взялись за Solidarność. У 1 числі її тов. Залєвський умістив статю „Nowa Targowica", присвячену все тій же болючій справі холмській. Тов. Залєвський рахує, що „православних" серед холмщаків — 310 тис., „тим часом поляків-католиків" — 370 тис. Цікаво, де подів тов. Залєвський уніятів, які, здається, є українцями? Як що він залічив їх до „поляків-католиків", то се може добре свідчить про „патріотизм" тов. З., але коли се так, то українців вже вийде тоді більшість, а се вже цілком не дає права тов. З. кричати про „czwarty rozbiór Polski", як се він робить. Правда, в 1905 році багато бувших уніятів-українців перейшло на католицтво, але хто дав право тов. З. залічувати їх до „поляків-католиків"? Чи тов. З., разом з польськими ксьондзами, уважає кождого католика за поляка? Говорячи далі, з приводу виступу в справі Холмщини тов. Гегечкорі, тов. З. каже в кінці статі: „той виступ ще раз доводить, що успішна оборона наших національних інтересів (підкр. моє) є можлива єдине під міжнародним прапором соціяльдемократії". Отже намагання зоставити край, в якому більшість людности складається з українців, при Королївстві тов. З. називає „обороною наших національних інтересів"?. Нехай товариші Поляки яснійше висловлюються о що їм ходить: о інтереси пролетаріяту, чи о „національні інтереси"? І нехай ще запамятають, що соціялізм абсолютно не надається до оправдання вшехпольських „історичних прав" і що соціяль-демократизму не вільно надуживати яко плащика в обороні „stanu posiadania".

Досі вони про се цілком забувають, як свідчить про се поступування Соц. Дем. Królestwa Polskiego i Litwy. В орґані сеї CD. „Przegląd-i SD." уміщено як вступну статю, статю тов. War-a „Targi o Chełmszczyznie" (P. S-D. Nr. 13). Тов. War., вболіваючи над урядовим проєктом відділення Холмщини, цілком не згадує про склад народностей на сім кусникові „нашої-несвоєї" землі. Він просто, як правдивий поляк, жалує, що „Коло польске, не чекаючи на виступ соц. дем. фракції, не виступило з енерґійним жаданнєм негайного відкинення урядового проєкту в імя інтересів і достоінства Польщі (підкр. моє) і в імя тої ролі, якою вславилася шляхецька Польща в боротьбі європейської демократії проти азіяцької Росії. Але польська буржуазія здолала вже так основно замінити давню ролю Польщі (підкр. моє), як мимовільного передмурку європейської революції проти царської реакції на ролю охоронного вала царської реакції проти революції"... Коли не зважатимемо на сі патріотичні фрази, то тов. War досить добре зхарактеризував польське коло, біда лишень, що робиться се в інтересі справи, буцім-то польської, тимчасом як повинні-б польські сд. памятати, що в Холмщині не все польське, а переважає там нарід український.

А що про се есдеки з Королівства забули так само основно, як польські буржуа про мітичну ролю шляхоцької Польщі, свідчить яскраво той комунікат, який умістив Головний Заряд S. D. K. P. i Litwy в Nr. 7—8 „Соціяльдемократа" (центр. орґан рос. СД.) і до обговорення якого ми оце переходимо.

Сей комунікат „О проектѣ выдѣленія Холмскаго края" („Заключеніе Главнаго Правленія Соц. Демократіи Польши и Литвы") виразно показує,

***) Як бачимо справа з Українцями холмщаками нагадує справу з Українцями латинниками в Східній Галичині, котрих так само ріжні польскі патріоти уважають за польский ludek.

що слідом за соціяль-патріотами з PPS. і PPSD., вступила на шлях, проторений вшехполяками, і СД. Польщі та Литви, ніби то позбавлена всякого шовінізму, підходячи до справи не з пролетарським, н з марксівським масштабом, а з масштабом „narodowym“. Урядовий законопроект називає Головний Заряд СДП. і Л. „неслыханнымъ по своему откровенному цинизму и в тоже время превратнымъ по лживости, актомъ призвола по отношенію къ нѣскольким сотнямъ тисячъ населенія польской (підкр. моє) національности“... Про українців ні звука. Отже й для СД. Холмщина є тільки „ziemia polska“ — уряд „отсѣкаетъ“ лишень „часть Царства Польскаго (підкр. моє), которое, въ силу данныхъ историческихъ условій развитія, образуетъ опредѣленное культурно-економическое цѣлое“...*) Але меньше з тим, підемо далі: „Соціяль-демократія не може задивлятися на питаннє про відділеннє декількох повітів з Королівства... ні як на питаннє історичного права — Поляків і Росіян (sic!) — ні як на питаннє про територіяльну власність тої чи іншої нації“... Цілком слушно! А далі читаємо: „З другого боку соц.-демократія бореться за сотвореннє і захованнє найвідповіднійших умов до вільного і успішного культурного розвитку. Виходючи з того, ми вимагаємо нерушимости адміністративного з'єднання в одну цілість територій, складові частини яких, як се має місце що до Королівства Польського, — звязані і з'єднані історично спільним їм економічним і культурним розвитком“. А в межах сієї адміністративної цілости всі інтереси якої-б ні було части населення можуть бути забезпечені лише на підставах демократизації цілої країни, автономії краю і увзглядненння прав національних меньшостей.

Отже історичні причини (колись Холмщина як складова частина Руського Воєводства належала до Польщі, а по розборі її увійшла, до так званого „Царства Польського“) утворили з Холмщини, заселеної українцями, і Королівством, заселеним поляками, певну культурно-економічну цілість. Висуваючи історичне право, СД. Польщі і Литви натискає головно на культуру та економіку, знаючи, що на самім тім праві далеко не заїдеш.

Отож і уґрунтовує вона своє домаганнє „збереження адміністративної єдности сих територій“ — на потребі сотворити „найліпші умови до вільного культурного розвитку людности“... Гарні фрази, що й казати, ними хоч кому можна очі засліпити, не то російським товаришам, що ні гич не знають про Холмщину, її сучасне й минуле; як взагалі про українські (і укр. польські і навіть укр. російські!) відносини. Тож і можна пописуватися голосними і голословними фразами про проблєматичну економічну та культурну єдність Холмщини, отже й холмських Русинів Українців, з корінною Польщою, розрахованими певне на повну невинність що до сього рос. товаришів.*) Коли про таку спільність холмських поляків (котрих є меньшість) з їх родимцями з королівства ще й може бути мова, то чи можна-ж говорити таке про холмських українців, які становлять більшість холмської людности? Досить поставити се питаннє, що-б побачити його абсурдність. Де, яка єдність у холмщака українця з польською культурою? Хиба така сама, як і з російською. Чи може СД. думає так, як „Głos“, котрий писав, що може ще ті русини „którzy jeszcze mówią po rusku“***) не хотять уважати себе українцями, а так зжилися спільною неволею з поляками, що ладні признати себе за останніх. Коли СД. так думає, то чому сього отверто не скаже, а коли ні, то пощо морочить голову якоюсь неістнуючою „культурною єдністю“? Чи не тому, що коли відкинути сю „єдність“ як арґумент проти відлучення, то зостануться славутні „історичні умови розвитку“, то б то самий голий факт, що якийсь час холмські українці жили при Королівстві... Більш нічого, — лишень сей

---

*) Отже Литовців і Українців, що масово заселюють деякі частини Конґресівки, котрі легко вилучити з чисто польської теріторії, С. Д. П. і Л., і немислить бачити поза „Царством Польським“.

**) Невинність сю виявила фракція в Думі підчас холмської дебати, забувши, чи просто не знавши про істнуваннє в Холмщині українців, показав її і Центр. орґан, умістивши комунікат польських СД. без жадного застереження.

***) Для Росіян зазначуємо, що польське „ruski“ — український.

історичний факт, сі історичні права Королівства на Холмщину — ось все, що зостаєть ся з арґументації соціяльдемократів (!). В своїм патріотичнім запалі СДП. і Л. забула свої-ж власні фрази про потребу підходити до сього питання з погляду інтересів „працюючих кляс людности", про те, що „СД. не може задивляти ся на питанне про відлученнє кількох повітів з Королівства, як на питаннє історичного права".

Ми переглянули вмисне в однім спільнім огляді „холмські" статі орґанів ріжних польських соціялістичних ґруп. І що-ж ми бачимо? Бачимо дивну солідарність у всіх їх, одинаковий апетит на „чуже хапанє", апетит, котрому міг би позаздрити перший-ліпший Дмовський, Ґломбінський і инші вшехпольські лицарі без страху і догани. І чи не маємо ми права після всього сказаного прикласти до всїх згаданих польських соціялістів слова п. St. Osarz-а з статі його в N. 7—8 „Przedświt"-у: „Одним з найцікавійших, а заразом найменьш досліджених питань, які можуть обходити соціольоґа і політика, є взаїмне відділуваннє на себе ідеольоґій поодиноких суспільних кляс. Помимо суперечности інтересів економічних — суперечности, що витворює постійний антаґонізм між поодинокими клясами, ідеольоґія однієї з них дуже часто знаходить доступ до другої, — яка їй ворожа і яка стало з нею бореть ся" (ст. 438)?

Але нехай собі соціяль-патріоти зазіхають на чуже добро, нехай рахують не питавшись господаря — того бідного працюючого люду українського, темного і задуреного, нехай коштом його пертрактують, хто з ким — польська буржуазія з російською, польські соціялісти з російськими, переходячи над тим людом до порядку дневного, ведучи торг понад його головою... Нехай собі усміхають ся до нас, представників того люду, малюючи нам рай в будучій автономній або непідлеглій Польщі!*) Ми бачимо наочно сей рай в східній Галичині, де рвемося з нього, домагаючись поділу краю на дві частини, поділу, котрому, здаєть ся, не дуже симпатизують товариші з польської партії. Але ми завше стоятимемо на сторожі інтересів широкої маси працюючих на нашій несвоїй землі, завше стоятимемо за вилученнє цілої етноґрафічної території українського народу звідусіль, де його намагають ся обернути в „національну меншість". Справді нині український нарід в Росії, особливо в Холмщині, представляє здебільшого пасивну етноґрафічну масу, котру повертають на угноєннє чужої державности — російської чи історично-польської. Сумний се факт, але ми не криємось з ним. Та скажемо словами тов. Левинського, „чи-ж не знаємо ми (а від себе додамо: і просимо інших про се не забувати) численних в історії фактів, що поневолені і поневолені самі нищили пляни і рахунки своїх ворогів, вимірені на їх загибіль? А ми не маємо ніякої, навіть найменьшої причини не вірити в дійсні сили нашого народу за кордоном, в сили його поневолених людових мас"... Ми в них віримо, бо бачимо, як не тільки в Галичині, але й в Росії прокидаєть ся пригноблений український працівник. Допомагати йому ми будемо в міру своїх сил, борючись з його визискувачами, з його гнобителями, з усими тими, що хотять наложити руки на його свобідний духовний і матеріяльний розвій, зробивши його знаряддєм для чужих йому і ворожих цілей. Ми однаково боротимемось і проти цареславного обрусіння і проти воюючого ad majorem gloriam Poloniae католіцизму та польонізації, проти заборчих забаганок і претензій, з якогоб табору вони не виходили. *В. Немирич.*

Соціялїстичні орґанізації на Україні.

В нашій партійній літературі нема нічого не тільки про чужі соціялїстичні орґанізації на Україні, а й про нашу власну партію не багато знайдеть ся друкованого матеріялу, після якого кождий партійний робітник склав би собі про неї ясне і вірне понятє.

---

*) До речі. „Рай" той може повстати лишень після повної демократизації цілої Росії, а вводі тим паче буде він нам непотрібний.

Тому хочу подати тут коротенькі нариси про розвиток і сучасний стан соціялїстичних партій, орґанізацій і ґруп на Українї.

Для першого нарису вибрав я нашу, Українську соціяль-демократичну робітничу Партію.

Не історію нашої партії збіраюся я писати. Хочу тільки зазначити головнїйші моменти в розвитку партії та зібрати до купи важнїйші резолюції партійних з'їздів і конференцій. Своєю роботою хочу дати партійним товаришам, — особливо тим, що вступили в партійні ряди остатнїми роками, — хоч який небудь матеріял для ознайомлення з партією, її проґрамою і тактикою. Матеріял сей пригодиться їм і в практичній партійній роботі.

Слїдуючі нариси будуть присвячені иньшим соціялїстичним орґанізаціям на Українї.

I. Українська соціяль-демократична робітнича партія.

З кінцем девятьдесятих років минулого століття молоде поколїннє свідомого національно українського суспільства порвало з етноґрафічним „українофільством“ і з'орґанізувалося в „Революційну Українську Партію“. Це були ріжні по своєму суспільному становищу і переконанням елєменти. Спільним, що єднало їх в одну партію, були — національна окремішність українського народу і революційність методів боротьби для здобуття своєму народові умов самостійного істнования.

Першою брошурою, яку видала партія в 1900 роцї, була „Самостійна Україна“, де зроблено спробу обґрунтувати ідею самостійности України з історично-правничого боку.

Ставлячи своїм безпосереднїм завданнєм орґанізацію українського робітництва і селянства для боротьби проти російського абсолютизму, Р. У. П. вступала в життє без обґрунтованої соціяльно-полїтичної проґрами.

З січня 1902 року в Чернівцях почав виходити місячник „Гасло“, теоретичний орґан партії. Завданнєм „Гасла“ була лїтературна діяльність, що відповідала-б найголовнїйшим потребам партії і причинилася-б до провадження соціялїстичної і революційної її праці. В ряді нарисів і статей „Гасло“ обіцяло познайомити суспільність з проґрамою партії, як теоретичною, так і головним чином „практичною“. Що до цільної, обґрунтованої в своїй теоретичній і практичній частині проґрами, то „Гасло“ не обіцяло її з тої причини, „що зараз не має єдиної ортодоксальної проґрами теоретичної“, а до того і не надавало їй особливого значіння, признаючись, „що ми дуже не певно розуміємо і замало цікавимося тим, що звичайно розуміється, як „мета соціялізму“. Ся мета, що-б вона не виявляла, є для нас нічим, р у х - у с і м [1]). Але все-ж таки „Гасло“ з гори приймало „західноевропейський демократичний соціялизм“, в статях прінціпіяльного характеру стояло на ґрунті інтересів пролєтаріяту і селянства, „найпоступовійшою тактикою боротьби“ вважало „тактику партії „соціяль-демократів“ [2]), а своїм ідеалом ставило „вільну, самостійну Україну, з широко розвиненим соціялїстичним державним устроєм“ [3]).

Одначе соціяль-демократизм „Гасла“ з точки погляду ортодоксального марксізму, був досить не виразний. На всїх його статях відбивається так зв. „ревізіонізм“, або російське „народництво“, але й сього було досить, щоб всї націоналїстичні елєменти за якийсь час покинули ряди партії через її „клясовість“ [4]).

Одночасно з брошурою „Самостійна Україна“ партія видає популярну брошуру „Дядько Дмитро“ присвячену російській податковій сістемі, а в 1901 роцї брошуру „Чи є тепер Панщина“. Обидві брошури трактували справу з точки погляду інтересів працюючих мас, мали великий успіх, особливо серед селянства і в великій мірі спричинилися до відомих в історії російської революції харьківсько-полтавських селянських розрухів.

---

[1]) „Гасло“ ч. 1. 902 р. „Від редакції“.
[2]) Тамже, „Шлях боротьби“.
[3]) „Гасло“ ч. II. 902 р. „Від редакції“.
[4]) По виході націоналїстів партія офіціяльно одмовилась від брошури „Самостійна Україна“.

Кольпортованне з закордону і ширенне в масах перших брошур, а серед інтеліґенції „Гасла“, покликало до життя цілий ряд орґанізацій на місцях, під загальною назвою „Вільна Громада Р. У. П.“

Практична робота по харьківсько-полтавських розрухах значно поширилась. „Гасло“ примушене було більшу увагу звертати на виясненне завдань революційного руху і реґістрованне його проявів. Проґрамові питання майже не порушувалися.

Щоб надати практичній роботі пляновість і орґанізованість, треба було з'єднати всі „Вільні Громади“ в одну цілість. Для сього, з кінцем 1902 року, скликається І-й партійний з'їзд, котрий зайнявся виключно орґанізаційними і техничними справами. З'їзд одобрив діяльність редакційних комітетів („Гасла“ і брошур) і доручив далі провадити свої видавничі справи в тому-ж напрямі; ухвалив видавати популярний орґан „Селянин“; ухвалив орґанізувати за кордоном комітет для переведення техничних справ; обібрав з мужів довіря центральний комітет партії [5]).

Від сього часу діяльність Р. У. П. розвивається доволі швидким темпом. „Гасло“ виходить в побільшеному розмірі.

„Селянин“ кольпортується в найдальші закутки України, в десятках тисяч розповсюджуються брошури партійного видавництва, котрих під кінець 1903 року налічувалось 20 назвиск. З середини 1903 року зачала виходити ґазета для мійських робітників „Добра Новина“, що була перед тим орґаном „Української партії соціялістичної“, котра в той час злилася з Р. У. П.

В більших і меньших містах і навіть на селах, особливо в Полтавській і Київській губ., заснувались нові орґанізації. Число активних членів прибувало між іншим і коштом істнуючих на Україні орґанізацій Р. С.-Д. Р. П. В партії був рух, але не було проґрами. Відсутність суцільної, обґрунтованої проґрами гостро відчувалась в практичній роботі. Завдяки сьому утворювався ґрунт для ріжноголосиці в трактуванню завдань партії і проґрамових постулятів, о скільки вони були намічені в „Гаслі“.

Ще 1902 року на сторінках „Гасла“ було передруковано проєкт проґрами „Жизни“ (Поссе), що свідчило, що „Гасло“ поділяло федеративний прінціп державної орґанізації.

Через якийсь час „Гасло“ містить нарис партійної проґрами пропонований київським комітетом. Завдання партії в політичній частині були так зформуловані: „Цілковите знищенне царату в спілці з революційними партіями всіх народів російської держави; заміна його федеративною республикою з діленням держави відповідно історичній і національній ріжниці на области, з повною автономією кождої области в внутрішніх справах на підставі демократичної констітуції, з забезпеченнєм права кождій складовій федеративній частині на повне державне відокремлення“ [6]). Практичні постуляти—автономія України і спільні всім соціялістичним проґрамам вимоги політичні і економічні В аґрарній справі — знесення так званих „пережитків кріпацтва“.

Характер партії поволі прибірав соціяль-демократичний напрямок. В січні 1904 року цент. к-т видає „заяву“, в котрій між иньшим зазначувалося, що „Процес перетворювання партії, проймання її певним сталим світоглядом, а саме строго революційно соціяль-демократичним... майже закінчений: партія приняла певне обличчя, певний сталий характер; другому партійному з'їзду зосталося лише покласти вищу санкцію на цей напрям принятям програми“ [7]).

Головним чином для прийняття проґрами, на кінець 1904 року був скликаний черговий партійний з'їзд. З'їзд зібрався, але не відбувся.

В партії, а головним чином в осередках закордонної еміґрації, що провадили партійні видавництва і партійну технику, ще з середини 1904 року діскутувалося питанне про з'єднанне з Російською С. Д. Р. П. Найбільш гарячими сторонниками цього з'єднання були ті товариші, які уже раніш були

---

[5]) „Гасло“ ч. І. 1903 р. „Від партії“.
[6]) „Гасло“ ч. 4. 1903 р.
[7]) Доклад амстердамському конґресу ст. 5.

членами Р. С. Д. Р. П. і вступивши в Р. У. П. не поривавши зносин з рос. партією.

Подавляюча більшість закордонної еміґрації і активних членів партії працювавших на місцях, визнаючи прінціпіально бажаність з'єднання на федеративних підвалинах, лічила, одначе, поки що завчасним з'єднаннє з огляду на централістичні тенденції Р.С.Д.Р. П. і іґноруваннє нею національного питання.

На ґрунті незгод в справі з'єднання з Р. С. Д. Р. П. в Р. У. П. назрівав внутрішній ідейний конфлікт. Непорозуміння при провірці мандатів делеґатів, які з'їхались на II. з'їзд, стали формальною причиною для виходу з партії, головно з закордонного комітету, кількох осіб, котрі зорґанізували потім так звану „Українську спілку Російської С-д. Р. П."

„Спілка" ввійшла в рос. партію, як автономна орґанізація, почала видавати у Львові свій орґан „Правду", з початку на українській, а потім на російській мові і повела боротьбу на місцях з Р. У. П., як з ворожою „буржуазною", „націоналістичною" etc. орґанізацією, користуючись всілякою піддержкою російської партії. Тепер „Спілка" являється краєвою орґанізацією Р. С. Д. Р. П. в ґуб.: Полтавській, Чернигівській, Київській, Подільській і Волинській. Всї самостійні орґанізації рос. партії, які істнували в цьому районі, крім київського комітету, вступили в „Спілку". Та ґрупа українських соц.-дем., що вийшла з Р. У. П. і заложила „Спілку" ростворилася, асімілювалася в масї товаришів, іменуючих себе росіянами.

„Спілка", протягом 5 років істнування, в своїй діяльности не тільки не підносила національних домагань українського пролетаріату, але мало звертала уваги навіть на язикові особливости в пропаґанді і аґітації. Діяльність „Спілки" ні в чім не відріжняється від діяльности істнуючих в інших місцях України орґанізацій рос. партії і нічого спільного з українською соціяль-демократією не має, хоча формально її можна назвати орґанізацією національною. В умові з'єднання Спілки з російською партією це ясно зазначено. „Спілка" з'явилася в тому самому районі, де Р. У. П. мала орґанізації і користалася впливом, особливо на маси сільського пролетаріяту. Її конкуренційна боротьба за вплив на маси зорґанізованих в Р. У. П. робітників внесла спочатку де яку дезорґанізацію в партійних рядах, порушила спокійний розвиток партійного життя і діяльности. Але скоро партія очуняла від внутрішніх заколотів, хоч і не на довго.

Видавнича діяльність ще до виходу з партії Спілки була перенесена з Черновець до Львова. Замість „Гасла" з весни 1904 року почав виходити теоретичний орґан „Праця", продовжувалось видавництво „Селянина" і брошур. Центральні партійні орґани і редакція партійних видавництв обновились новими людьми, які внесли в партійне життє свіжу струю. Певної ясности набрало національне питання і орґанізаційне. Одначе ці справи розвязувались і виснялись більш усього в кружкових діскусіях членів центральних орґанів партії і закордонної еміґрації.

„Гасло" а потім „Праця" звертали увагу переважно на завдання практичної роботи і на освітлювання тих подій, якими тоді жила вся Росія, в звязку з війною і масовим революційним рухом. Питання проґрамові і орґанізаційні, які були спірними в партії і вносили ріжноголосицю та заколоти в партійних рядах, на сторінках орґанів майже не порушувалися. В партії через якийсь час знову намітила ся нова течія, що вважала національне питання „неістнуючим" для соціяль-демократії. Представники цієї течії вважали, що національне питаннє може бути розвязане в орґанах областного (краєвого) самоврядування, тому й називались в партії „областниками".

Щоб уникнути нового розколу, центр. к-т покликує на початку 1905 р. до редаґування „Праці" і стару редакцію „Гасла" та „Селянина", щоб безсторонно розвязати спірні питання відповідно до переконання дійсного складу партії"*), і на сторінках „Праці" була нарешті заповіджена діскусія по питанням національному, орґанізаційному і аґрарному.

Але в ті гарячі часи, коли скрізь кипіла революційна боротьба і вимагала од партії великого напруження сил для практичної роботи, для літературної діскусії мало було часу. В „Праці" появилося лише кілька статей

---

*) Праця ч, 11. 1905 р. „Від Редакції".

по національному питанню. Низче ми вернемось до сих статей, а тепер зазначимо, що кілька душ „областників“ на чолї з товаришем М. вийшли з партії в ґрудні 1905 року в Харькові. Сам М. лишився по за партіями, а де хто вступив в ряди російської партії. Останнім помітнійшим відгомоном прінціпіяльних незгод в партії був вихід з партії ґрупи інтеліґенції в Лубенській орґанізації, по весні 1906 року, коли не рахувати сюди неспокійних і нетерпеливих шукань де яких партійних „ентузіястів“. Вислїдом сих шукань була цікава з богатьох поглядів заява ґрупи товаришів, яку послали вони центральному комітету У. С. Д. Р. П. з Лук'яновської тюрми в Київі в 1906 р., і в якій пропонували не що иньше, як роспуск партії і масовий перехід членів в російську партію, щоб „набравшись сили“ в російській партії потім одколотись і утворити „могутню партію укр. пролєтаріяту“. Головним ініціятором заяви була покійна т. Настя Грінченківна, котра вийшовши з тюрми перейшла таки в „Спілку“, а иньші „бунтарі“ лишилися в партії.

Вертаємо до діскусії по національному питанню. Поминемо статті тих авторів, котрі доказували, що „національне питаннє видумала буржуазія для того, щоб затемнювати клясову свідомість пролєтаріяту“[1]). Спинимося довше на одній редакційній статті, бо те освітленнє національного питання, яке зроблено в цій статті, лягло потім в основу резолюцій II. партійного з'їзда.

„...З погляду визнаваної нами клясової теорії суспільства, — читаємо в тій статті, — всі форми гніту в сучасному буржуазному суспільстві, а значить і національний гніт, ми з'ясовуємо клясовою структурою суспільства, пануванням капіталу в ньому. Чим більше політичні форми відповідають тим економічним відносинам, які властиві буржуазному суспільству, тим яскравіш виступають клясові антаґонізми, тим інтесивнійше розвивається клясова боротьба, тим більше намагається буржуазія використати свою політичну форму в своїх клясових інтересах, тим більше розвиваються ріжні форми гніту капиталу. Тому то клясична буржуазна форма — республіка виявляє найбільш гострі і жорстокі прояви клясової боротьби буржуазії. Таким чином, a posterori ми мусимо чекати, що національний гніт, котрий в період все нівеліруючого самодержавія являється відносно мало помітним для інертних і пригнічених мас народніх, в демократичній республиці, або в конституційній монархії зробиться більш інтенсівним, більш важним і шкідливим, особливо для пролєтаріята, в його боротьбі з капіталїстичним суспільством“.

„Тому, коли ми згодимося, що вільний розвиток продукційних і культурних сил націй та політичної самодіяльности робітничої кляси являється conditio sine qua non інтенсівної клясової боротьби пролєтаріята, ми повинні визнати, що „національна ідея“, національний рух, котрі ведуть до осягнення цього, є явища з погляду інтересів пролетаріята проґресівні“.

Соціаль-демократія мусить взяти на себе розвязаннє національного питання ще й через те, — читаємо далї, — що „прояви національного гніту, утворюють дуже вдячний ґрунт для успішного „хожденія в народ“ буржуазних партій, котрі, розуміється, використовують це в своїх інтересах. Виставляючи себе оборонцями пригніченої нації, вони затемнюють клясову свідомість пролєтаріята, а узброюючи пригнічену націю проти „нації пануючої“ вони руйнують основу робітничого руху — міжнародню солідарність пролетаріяту“. ...В противному разї своїм індеферентізмом та іґноруванням соціяльдемократія буде штовхати пролєтаріят в табор його ворогів і тим віддавати його під безроздїльний вплив ідеологів і політиків буржуазії“. Щоб усунути національний гніт, о скільки він може бути усунутий в рямках буржуазно-капіталїстичного суспільства, пролєтаріят мусить боротися за національну самостійність, ...не має потреби, — читаємо далї в статтї, — відокремлюватися політично; але все таки ті справи, в котрих виявляється гніт, треба відібрати від центральної влади і передати до рук нації. Позаяк нація, яко не юридична особа, не може бути суб'єктом певних прав, то потрібно надати їй юридично-державну орґанізацію. Такою готовою орґанізацією і являєть

---

[1]) „Праця“. ч. 11. „Неістнюче питання“ С. Войниловича.

ся автономія, котрій тільки треба надати національно-теріторіяльний характер. Збудована на спільности політичної форми, така автономія зможе розвязати національне питаннє, коли в основі його не лежать конфлікти економічного характеру. Для усунення їх вона не придатна. Коли ці конфлікти виявляться, тоді пролєтарiят мусить прийняти в свою проґраму постулят політичної самостійности". Але „цілковите усунення національного гніту припускає, яко необхідну умову, панування пролєтаріяту в державі. Розуміється таке становище пролєтаріяту може бути лише наслідком революції. Таким чином дійсне розвязання національного питання в дусі соціаль-демократичної проґрами можливе тільки (по буржуазній революції. А.) шляхом нової революції" (соціальної. А.)[1]).

Статі „Праці" мали певний вплив на формуваннє в рядах партійних робітників поглядів що до національного питания. На жаль „Праця" тоді була мало поширена. Був се переломовий момент в життю партії, як і всієї Росії, і справа кольпортажи на Україну літератури була спинилась, а вся еміґрація після „конституційного" маніфесту з 17. жовтня 1905 року повернулась з закордону на Україну і кинулася в вир революційної боротьби. Видавнича діяльність за кордоном була спинена в тій надії, що можна буде її поновити в Київі леґально. Як відомо, на другий-же день „конституції" з 17. жовтня запанував в Росії „погромний" курс і зразу-ж розвіяв всякі ілюзії що до леґального видавництва, особливо в Київі, де „конституційні" дні були дуже короткими. Спроба видавати леґальний орґан була зроблена в Харькові. Друкарня Петрова була уже видрукована 1 число „Волі", але побоялась випустити та на тім діло й стало. Довелося обмежуватись випуском відозв в нелеґальних друкарнях, щоб задовольняти потребу в в і л ь н о м у друкованому слові.

Як раз під час революції підготовлявся і другий партійний з'їзд, котрий відбувся в грудні 1905 року. З'їзд цей в історії української соціяль-демократії займає видатне місце. Перш усього на цьому з'їзді замість „мужів довірря" і взагалі товаришів, що стояли на чолі партії, як то було на попередньому з'їзді, — вперше були виборні делеґати від робітничих мас.

Таким чином постанови з'їзду справді відповідали поглядам партії, відбивали волю орґанізованого, свідомого українського пролєтаріату. II. з'їзд не без рації називається у с т а н о в ч и м. На ньому була одкинута стара назва партії (Українська Революційна Партія), як не відповідаюча соціяль-демократичній проґрамі і тактиці, і прийнята нова назва — „Українська соціяль-демократична Робітнича Партія", прийнята також проґрама. З'їзд прийняв теоретичну частину Ерфуртської проґрами, як найкращий вислів поглядів революційної соціяль-демократії на соціяльно-економічну еволюцію суспільства. В практичній части проґрами в числі політичних домагань — постулят автономії України, в звязку з знищеннєм самодержавія і перебудовою Росії в демократичну республіку, націоналізація шкіл, передача завідування народньою освітою автономному сойму, заведення української мови по всіх урядових інституціях і т. д.

Автономія України була обоснована з'їздом в слідуючій резолюції:

„Маючи на увазі, що процес економічної централізації являється лише однією стороною економічної еволюції, другою-ж стороною її є економічна децентралізація, котра тягне за собою децентранізацію політичну; що форми політичні пристосовуються до індівідуальних, економічних, побутових, психольоґічних і культурних обставин кожної нації; що демократизація державного ладу вимагає децентралізації законодавства, адміністрації і судівництва, що в інтересах усунения — о скільки це можливо в капіталїстичному суспільстві — національного гніту потрібне переданнє усіх тих справ, в котрих виявляється національний гніт, в руки представницького зібрання національно-теріторіяльної одиниці".

II. черговий З'їзд У. С. Д. Р. П. в інтересах розвитку клясової боротьби і продукційних сил на Україні приймає в свою програму постулят автономії України[2]) з окремим сеймом законодавчим в тих справах, котрі торкаються лише народу, що мешкає на терріторії України".

---

[1]) Праця ч. 13--14 „З приводу неістнуючо о питання".
[2]) Україну З'їзд визнає в межах етнографичних. (Примітки резолюції).

Крім того прийнята рсзолюція по національному питанню загального характеру, де в стислій формі були висловлені більш менш ті самі погляди на справу, як і в наведеній раніш статті в „Праці“, п. з. „З приводу неістнуючого питання“.*)

Питаннє про з'єднаннє з Рос. С. Д. Р. П. було болючим питаннєм і повстало на З'їзді в усій своїй гостроті. Виникло воно з двох причин. З одного боку завдання загально-російського революційного руху висували необхідність концентрації всіх революційних сил і централізованого керування революційною боротьбою пролєтаріята. З другого боку У. С-Д. Р. П., поруч з істнуючими на Україні пролєтарськими організаціями Рос. С. Д. Р. П. і Бунда, почувала за собою певну слабість, безсиллє на якусь широку самостійну акцію, завдяки слабости українського національного руху взагалі.

Все це вносило в партійні ряди якусь непевність, двоїстість і, як уже знаємо, привело до виходу з партії в 1904 році цілої групи, котра заложила „Спілку“, а трохи пізніше в партійних рядах почали чутись голоси, що, мовляв, національне питаннє є „буржуазна вигадка“ і т. д. Та головне ядро партії будувало партійну програму і організаційні прінціпи не для потреб біжучого дня.

З'єднаннє з Р. С. Д. Р. П. мислилось в партійних рядах лише як федерація самостійних національних організацій пролєтаріяту.

„На увазі того, — читаємо в резолюції по данному питанню, — що економічні умови, політико-юридичні обставини, клясова структура і мова не ідентичні в ріжних націях, — лише ті організації робітничої кляси, що виростають із всієї суми конкретних обставин життя пролетаріяту кожної нації, можуть найкраще вияснити протилежність клясових інтересів, боротися з націоналістичними тенденціями в кожній нації, розвивати клясову самосвідомість, провадити і направляти клясову боротьбу пролєтаріяту кожної нації в спільній економічній і політичній боротьбі робітничої кляси цілої держави“**). З'їзд прийнявши прінціп національних організацій пролєтаріяту, „не обмежених терріторіяльними рамками“, доручив Ц. К. зробити певні кроки що до сполучення всіх С. Д. партій і організацій в єдину соц.-дем. роб. партію Росії на основах федерації, намітивши основні пункти цього з'єднання.

В аграрній справі З'їзд висловився за так звану муніціпалізацію землі, прийнявши програму П. Маслова, котра, потім, з деякими поправками була прийнята і стокгольмським „об'єдінітельним“ з'їздом Р. С. Д. Р. П. Переведеннє в життя цієї програми З'їзд покладав на загально російське установче зібраннє. Докладного розроблення аграрної програми нема в партійній літературі. ***)

На таке важне питання, як те, яким саме органам місцевої самоуправи повинна бути передана конфіскована земля, не знаходимо докладної відповіді навіть в російській літературі. Немає цієї відповіді і в резолюції II. з'їзда У. С. Д. Р. П., і в партійній літературі. Тим часом в партійних рядах, о скільки нам відомо, муніціпалізацію землі розуміють, як націоналізацію, не в державному, а в національно-теріторіяльному розумінню, а під „краєвою самоуправою“ мислять — Автономний Український Сойм, котрому і повинна бути передана конфіскована земля. ****)

В справі професійних організацій з'їзд висловився за партійність їх, постановивши агітувати „за визнання заводовими організаціями У. С. Д. Р. П.

---

*) Більш менш докладно розроблено вимогу автономії України в брошурі „Про автономію України“ Київ — 1907 р, видавництво „Знаттє — то сила“, ціна 15 коп. Про це-ж полемічна стаття М. П. з Тучапським „Автономія України в світлі „соціяль-демократичної крітіки“. „Вільна Україна“ Ч. 4. 1906 р.

**) Питанню про національні організації пролєтаріяту црисвячена докладна статя М. Ч. в ч. 3. „Вільної України“. Спб. 1906 р. В цьому-ж числі надруковані всі резолюції II. З'їзду У. С. Д. Р. П.

***) Коли не лічити коротенької статі в збірнику „Дзвін“, Київ 1908 р. Д. Сергієнка „До питання пр аграрну програму“.

****) Це питаннє мимоходом зачеплено в брошурі А. І. „Українська преса про земельну справу“. Львів, 1908 р.

єдиним проводирем українського пролєтаріяту в його клясовій боротьбі . . . там, де по складу пролєтарiята і по розміру впливу української соціяль-демократії на нього, (визнаннє) це можливе без шкоди для (цілости А.) економічної боротьби пролєтаріяту".

Крім того з'їзд прийняв ще цілий ряд резолюцій, як напр. про відношення до селянських розрухів і селянської спілки, про відношення до буржуазних партій, резолюції орґанізаційного характеру і статут партії.

Після з'їзду, з січня 1906 року, в Петербурзі почав виходити теоретичний орґан партії (хоть партійної марки з огляду на цензурні умови немав), „Вільна Україна" і розпочалось видавництво брошур під фірмою „Боротьба". За короткий час було видано 8 брошур, майже всі вони сконфісковані. На 6 числі припинилось і виданнє „Вільної України" по цензурним умовам, В маю місяці була спроба видавати в Київі популярну ґазету „Боротьба". На 4 числі адміністрація ґазету закрила, а редактора-видавця віддано під суд. В своїй діяльности партія знову примушена була подбати про постановку нелеґального видавництва.

В Полтаві по весні 1907 року розпочато було видавництво нелеґального органу Областного Комітету п. з. „Соціяль-демократ". Видавництво се не могло довго вдержатись в нелеґальних умовах і на 5 числі спинилось.

Згідно з постановою загально-російської конференції соціяль-демократичних орґанізацій, в вересні 1905 року, на котрій був і репрезентант У. С. Д. Р. П., в відношенню до виборів в І. Державну Думу, партія трималася тактики бойкоту. Пропаґанда бойкоту серед міського пролєтаріяту була успішною.

Меньш успішно приймався бойкот селянством. Майже скрізь, навіть свідоме зорґанізоване селянство брало участь в виборах, так глибока була у нього віра в народне представництво і надія, що Дума „дасть землі".

Після розгону І. Думи, одбулася загально-партійна конференція в справі виборів до ІІ. Думи. Тактика бойкоту була одкинута з огляду на те, що т. зв. „конституційні ілюзії" були уже досить розвіяні, особливо фактом розгону І. Думи. Участь в виборах в позитивних цілях давала більше шансів використати, як передвиборчу компанію, так і саму Думу, для скріплення орґанізації, для політичного виховання народніх мас, а ніж участь в цілях неґативних. Конференція висловилася за виборчі змови з усіма партіями, що не стоять правійше російських констітуційних демократів і українських радикал-демократів. Участь в виборах зробила партію популярною в широких масах населення, особливо в Полтавській ґуб., спричинилась до зросту партії. Але через богато причин, серед котрих не остатнє місце займали і ненормальні міжпартійні відносини, партія змогла провести в Думу лише одного посла від Київської губ. (тов. Вовчинський), котрий вступив в загально-російську соціяль-демократичну фракцію.

Під час засідань ІІ. Думи петербурзька ґрупа партії також пробувала видавати леґальну популярну ґазету „Наша Дума", але життє її було ще коротшим, як київської „Боротьби". На другому числі ґазета спинилася, а редактор пішов під суд.

Ізольоване становище партії шкідливо відбивалося на її діяльности. В усіх випадках революційної боротьби свої виступи треба було погоджувати з виступами інших пролєтарських орґанізацій, входити в порозуміннє і домагатися представництва в тимчасових федеративних орґанах.

Так само підчас виборів до І і ІІ. Думи. Орґанізації Р. С. Д. Р. П. по традиції іґнорували У. С. Д.-тію. Вони почували в собі стільки сили, щоб монополізувати вплив на керування виступами, не ділитися ні з ким здобутками революційної боротьби, споживаючи революційну працю інших орґанізацій.

Більш приятельські відносини були з Бундом, але Бунд в районі діяльности У. С. Д. Р. П. не був рішаючим чинником в ґруппіровці партійних сил, одначе був о стільки сильним, щоб з ним лічились всі революційні орґанізації більше, ніж з У. С. Д. Р. П.

Таке ненормальне становище могло бути усунене лише при з'єднанню з Р. С. Д. Р. П., так принаймні гадали в партійних рядах.

Виконуючи постанову II. з'їзду, Ц. К-т. У. С. Д. Р. П. послав свого делеґата на „об'єдінітельний з'їзд“ Р. С. Д. Р. П., в Стокгольмі, 1906 року, де мало одбутися з'єднаннє рос. партії з національними орґанізаціями. Одкинувши прінціп національних орґанізацій і зробивши виняток лише для Бунда, стокгольмський з'їзд перевів з'єднаннє з С. Д. К. П. і Л. і Латишською С-Д. на умовах компромісового характеру, де з краєвим (областним) прінціпом переплітаються елєменти національно теріторіяльного федералізму.[1]) Що до з'єднання з Укр. С. Д. Р. П., то стокгольмський з'їзд прийняв слідуючу постанову: „з'єднаннє з трьома національними соціяль-демократичними орґанізаціями дасть загальні дірективи будучому Ц. К. для переведення з'єднання і з У. С. Д. Р. П.[2]). Ц. К. У. С. Д. Р. П. виробив умови з'єднання і переслав їх Ц. К. Р. С. Д. Р. П. Умови ці в загальних рисах відповідали умовам з'єднання з С. Д. К. П. і Л. і Латишською С. Д. Хоча У. С. Д. Р. П умовою свого з'єднання ставила признаннє автономії України, одначе, з огляду на те, що Ц. К. Р. С. Д. Р. П, самостійно, без з'їзду автономії України признати не може, в проєкті з'єднання було зазначено, що „Укр. С. Д-ія згожується залишити цей пункт відкритим до слідуючого загально-партійного з'їзду, зоставляючи за собою право пропаґувати ідею автономії України“. [3])

Таким чином було усунуто те, що могло стати на перешкоді з'єднанню. Одначе Ц. К. Р. С. Д. Р. П. одкинув умови з'єднання, пропонуючи повне злиттє, дозволяючи як відшкодованнє за самознищеннє орґанізаційне пропаґувати ідею автономії України в лоні єдиної Рос. С. Д. Р. П. На т а к и х умовах з'єднаннє, очевидно, не могло бути переведене. Ось повний текст письма Ц. К. Р. С. Д. П.

„Об'єдиняючий (себто стокгольмський) з'їзд, зробивши виїмок для Бунда при виробленню умов для з'єднання з ним, потвердив, що в орґанізаційнім питанню партія супроти національних соціяльно-демократичних партій придержується прінціпу другого з'їзду. Таким чином Ц. К. думає, що виїмок зроблений для Бунда, ніяк не може бути розширений на всї инші національні соціяльно-демократичні партії. Договори з польською соціяльною демократією й латишською партією опіраються виключно на прінціпі теріторіяльної, а не націонаnьної автономії. Такий самий прінціп повинен бути поставлений і в основу зіллання з У. С. Д. Р. П. З огляду на те Ц. К. думає, що зілляннє з У. С. Д. Р. П. могло би відбутися тільки шляхом зіллання орґанізацій У. С. Д. Р. П. з орґанізаціями партії, при чім само собою розуміється орґанізації, що злилися разом, користуються звичайною автономією і можуть об'єдинитися в теріторіяльну спілку. А що до домагання автономії України, то доки се домаганнє не обнято партійною проґрамою, партія не може виступати в його обороні. Але кождій орґанізації й кождому членові партії лишається право пропаґувати й оборонювати се домаганнє в усіх партійних орґанізаціях і в партійній літературі. Ц. К. висловлює надію, що У. С. Д. Р. П. не матиме причини здержуватися від приступлення до РСДРП. і що партія в найблизшій будучности витатиме з'єднаннє з українським пролєтаріятом, зорґанізованим під прапором У. С. Д. Р. П.“.

Факт заснования в I. і II. Думах досить численних українських фракцій, котрі в своїх проґрамах виставляли загально-політичні і національні домагання майже такі самі, як і Укр. С-дія, а в аґрарній справі висловлювалися за примусове одібраннє земель і поверненнє їх в національний український фонд, — показав, що партія стояла на вірній дорозї що до своїх позіцій в національному і орґанізаційному питаннях.

Українська фракція II. Думи лїчила до 40 душ. Все це були переважно радикальні елєменти. Були там навіть соціяль-демократичні дезертіри. Затуманюючи революційною і соціялїстичною фразеольоґією дрібно-буржуазну і націоналістичну суть своїх соціяльно-політичних домагань; являючися de

[1]) Аналїз і критику проєктів з'єднання див. в ст. М. Ч., Остатній з'їзд Р. С.-Д. Р. П. „Вільна Україна“ 1906 Ч. 5—6.

[2]) Ibid.

[3]) Проєкт з'єднання надруковано в „Вільн. Укр.“ Ч. 5—6.

ґасіо парляментською репрезентацією української радикально-демократичної партії — українська фракція притягувала в свої ряди всіх національно свідомих послів, особливо з поміж селянства, і мала всі шанси монопольного впливу на народні маси України.

Успішно боротися проти консолідації ріжних соціяльно-економічних ґруп, в суті річи суперечних між собою, і шляхом зовнішнього впливу на соціялістичні елементи утворити соціяль-демократичну ґрупу — могла тільки національна, українська соціяль-демократія

Розсякненнє У. С-Д.-тії в рядах російських товаришів, — як це було запропоновано Ц. К-том Р. С. Д. Р. П., — мало-б і на будуччину ті наслідки, що монопольним впливом на українські народні маси користалися б лише буржуазно демократичні українські політичні ґрупи, а це перешкоджувало би нормальному розвиткові клясової боротьби.

III. Черговий З'їзд, котрий зібрався в марці 1907 року і зайнявся головним чином справою з'єднання та питаннєм про відношення до української трудової Громади в Думі.[1])

В справі з'єднання з'їзд, одобривши поступованнє Ц. К. партії, сконстатувавши, що Ц. К. Р. С. Д. Р. П., одкинувши проєкт з'єднання, своєю пропозіцією повного злиття, нарушив зміст постанов стокгольмського „об'єдінітельного" з'їзду, постановив, в дальших переговорах керуватись слідуючими ультімативними пунктами:

1) Українська соціяль-демократія входить в Російську С. Д. Р. П., як національна орґанізація українсього пролетаріята.

2) У. С. Д. має своє представництво в Ц. К. Р. С. Д. Р. П.

3) Місцеві орґани, що мають керувати клясовою боротьбою всього місцевого пролетаріяту, складаються на основі пропорціонального представництва із делєгатів від національних орґанізацій.

4) Російська С. Д Р. П. визнає автономію України.

До з'їзду і після з'їзду було кілька спроб полагодити питаннє про з'єднаннє, особливо перед виборами до II. Думи, але ці спроби не дали ніяких наслідків, бо ні та, ні друга сторона не зіходили з занятих позіцій. Таким чином У. С. Д-ія до сього часу лишається ізольованою, єдиною соціяль-демократичною партією в Росії, яка ще не з'єдналася з Рос. С. Д. Р. П.

В резолюції про відношеннє до української парламентської „Трудової Громади", з'їзд схарактеризувавши її як явище не природнє і шкідливе, постановив:

1) Розкривати шкідливість національної ґрупіровки клясово ріжнородних елементів і тим прискорювати розклад громади на її складові частини;

2) Критикуючи дрібно-буржуазцу проґраму Громади відокремлювати пролетарські елементи її в соціяль-демократичну фракцію.

3) Підтримуючи ті кроки фракції, які будуть в повній згоді з інтересами і вимогами пролетаріяту, штовхати її на шлях послідовної революційно-демократичної тактики.

4) Ведучи як найенерґічнійшу боротьбу з неминучим націоналізмом громади ставити супроти її позіції в національному питанню на Україні, клясову точку погляду українського пролетаріяту в цій справі.

5. Уважати участь українських соціяль-демократів в Громаді не можливою.

Петербурська ґрупа партії робила певні кроки в цьому напрямку. Ці кроки були-би не безрезультатними, як би сама Дума не була так скоро розвязана. Всі-ж заходи „Спілки" того характеру не мали навіть виглядів на успіх з причин занадто уже „ортодоксального" відношення її до національних домагань української трудової Громади. А ми знаємо, що національні домагання і були тим цементом, який скріплював в одній фракції ріжні по своєму економічному станбвищу елементи.

Оцінюючи момент перед скликаннєм II. Думи, як момент „глибокого соціяльно-політичного процесу розвитку революційної свідомости народніх

[1]) В чч. 20—21. „Землї і Волї" за 1907 р. видруковано всі резолюції III. партійного З'їзду.

мас, при часовій відсутности проявів революційної боротьби; „визнаючи, що всі політичні і економічні проблєми, які висунула революція, можуть бути розвязані лише після повної побіди революції, по своїй суті буржуазної; визнаючи за Думою велике значіннє яко фактора орґанізуючого і політично виховуючого народні маси, — завданнє соц.-демократії в відношенню до Думи з'їзд означив так: використовувати думську трібуну в аґітаційних і орґанізаційних цілях, критикою законопроєктів буржуазних партій і внесеннєм своїх вести за собою революційно-демократичну частину Думи проти уряду і ліберальної буржуазії, в своїй аґітаційній роботі доводити неминучість і необхідність всенародного узброєного повстання, через яке йде шлях до всенародного (загально-російського) установчого зібрання.

З'їзд при цьому висловився проти підтримки соціяль-демократією вимоги думського міністерства.

Визнавши переживаємий момент, як момент певного спокою, як антракт перед другою дією революційної драми, до якої треба збіратися з силами, з'їзд віднісся неґативно до практикування в політичній боротьбі, в такий момент, так зван. „партізанських виступів".

Тим більше мусів з'їзд зробити це, що загально-суспільна дезорґанізація і анархія породила в партії елєменти, котрі на свою руку почали практикувати анархістичні засоби боротьби. „Терор, масова експропріяція державних коштів, та інші форми партізанської боротьби, поставлені під контроль партії, по мислі з'їзду, можуть практикуватись лише в моменти масової революційної боротьби. Тоді партізанські виступи „підвисшують бойову енерґію мас, одіграють важливу ролю в справі найглибшого і найповнійшого знесення старого ладу".

Але з особливою рішучістю висловилось проти анархистичних методів боротьби масове зібраннє київських робітників в вересні 1907 року. Резолюція, яку винесло зібраннє, в свій час облетіла майже всю російську пресу.

Тактику „партізанських виступів" і всякого рода індівідуальних і групових терористичних актів і експропріяцій резолюція київських робітників називає „нікчемною і шкідливою". Така тактика „вносить деморалізацію в робочі масси, затемнює клясову свідомість пролєтаріята, суперечить ідеї клясової боротьби, ослаблює віру пролєтаріяту в свої власні сили яко класи і одриває часто ліпші і свідомійші елєменти на безрезультатну боротьбу". Ті методи боротьби, які вживає уряд проти експропріяцій і терору не досягають своєї мети, а ще побільшують зло. Лише заведеннє в державі політичної свободи і законности, та радикальні реформи для поліпшення становища робітничих масс можуть спинити террор і експропріяції. Резолюція звертається до робітників з гарячим закликом вступати в робітничі клясові орґанізації для масової боротьби „за поліпшеннє свого економічного становища і здійсненнє тих завдань, які діктуються сучасним становищем Росії".

В такому-ж роді резолюції виносили потім інші робітничі партійні зібрання і мали великий вплив на отверезіннє гарячих, не зрівноважених голов.

На цьому місці згадаємо, що перед III. з'їздом до Ц. К. У. С. Д. Р. П. зверталися товариші з П. П. С., що працюють на правобережній Україні, з пропозицією з'єднання. Пропонований ними проєкт з'єднания містив признаннє партійної проґрами і тактики, постуляту автономії України і автономії в партії для орґанізацій польського пролєтаріяту в справах орґанізаційних, пропаганди і аґітації.

З'їзд, з причин для нас невідомих, не займався справою з'єднання з П. П. С. і чим закінчились ті переговори також невідомо.

З розгоном II. Думи реакція зовсім придушила партійне життє. Арешти і провали техніки внесли повну дезорґанізацію в партію, почалося дезертірство інтеліґенції з партії.

А тут перед партією стояли вибори до III. Думи. Загально-партійна конференція в червні 1907 р. прийняла постанову брати участь в виборах. По новому виборчому закону виборчі права селянства було скорочено, май-

же позбавлено виборчих прав робітничі маси, але конференція рішаючи взяти участь в виборах надавала їм велике орґанізуюче і воховуюче значінне. Що до виборчих змов, конференція висловилася за змови в перших стадіях з революційними і соціялістичними партіями, одкидаючи їх зовсім в курії робітничій, в остатній же стадії — і з партіями, що стоять не правіше російських конст.- демократів і українських радікал-демократів.

Не дивлячися на важкі поліційні умови партія досить використала виборчу кампанію. Після загально-партійної конференції одбувся цілий ряд конференцій повітових в Полтавській, Черниговській, Київській, Волинській губ. і ґубернська конференція в Полтавській губ. Конференції були орґанізовані на демократичних підставах, в виборах взяли участь широкі маси робітництва і селянства. Всі конференції виносили резолюції про участь в виборах. Бойкотисська течія помічалась слабо. Виборча кампанія до III. Думи з погляду орґанізаційного дала для партії значно більше, чим дві попередні.

Партійні уповноважені пройшли в багатьох волостях по селянській курії, особливо на Полтавщині. Обібрано було кількох уповноважених по робітничій курії. В другій мійській курії пройшов партійний виборець в П на Полтавщині. В Ч. київськ. губ. кандідат партії перепав зібравши 200 голосів. В місті Ч. Київ. губ. найбільша фабрика в 500 чол. вибрала своїм уповноваженим укр. с. д-та. Цей товариш пройшов і виборцем на загально-губернському з'їзді робітничих уповноважених. Взагалі про вибори по робітничій курії можна сказати, що одбулися вони без орґанізованого впливу соц.-дем. орґанізацій. Наприклад на 70 душ уповноважених в Київ. губ. партійних робітників було не більше 10. Решта — сіра, мало свідома маса. Вибори в остатній стадії по Київск. ґуб. У. С. Д. Р. П. провадила разом з „Спілкою". Серед робітників було чимало прихильників української с.-д-ії. Кілька душ зразу ж вступило в партію а через них завязані були зносини з провінцією. В меншій мірі були використані вибори по інших ґуберніях.

Вибори до першої Думи були останньою партійною акцією, котра свідчила, що партія, як політична орґанізація, істнує. Після цього партійне життя чим далі, то все більше завмірало. Майже єдиною ознакою національного руху робітничого на Україні була леґальна ґазета, котра видавалася в протягу двох останніх років. Незвичайно важкі поліцейські умови, а також внутрішні незгоди в складі редакції, було причиною, що і видавництво цієї ґазети спинилось в літі 1909 року.

На закінчення подамо кілька фактичних відомостий. В червні 1907 року, перед штудгардським конгресом, Українська С. Д. Р. П. мала свої орґанізації і ґрупи в ґуб: Полтавській, Чернигівській, Катеринославській Харківській Київській Подільскій і на Кубані. Партія брала участь в двох останніх міжнародніх конґресах. Число орґанізованих членів партії в 1907 року сягало поверх 3000, в професіональних союзах було 500.

Партія за увесь час свого істнування з перервами видавала за кордоном теоретичні орґани „Гасло" (1902—1903 р.) 27 числі „Працю" (1904—1905 р.) 13 чисел, популярний орґан для робітників „Добра Новина" (1903 рік) 4 чисел, популярну ґазету для селян „Селянин" (1903—1905 рік) 34 числа. В Росії „Вільну Україну" (1906 р.) 5 чисел. популярну ґазету „Боротьба" (1906 рік.) 4 числа, „Наша Дума" (1907 рік) 2 числа і нелегальний орґан „Соціяль-демократ" (1907 р.) 5 чисел. Брошур видано в Галичині і Буковині, переважно популярних, з 1900 по 1905 рік 30 назвиск в кількости 100.000 примірників, в Петербурзі — 8 назвиск, в кількости 90.000 примірників.

А. А-ко.

Повстаннє в Еспанії.

„В Барцельоні панує порядок" — так звучать останні телеграми з міста, яке прикувало останніми часами до себе увагу цілого світу. Діна-

стія Бурбонів, яка своєю лайдацькою господаркою допровадила країну до збройного повстання, може вже не тремтіти за своє істнуваннє. „Конституційний“ міністр-президент Маура, приймаючий тепер подяки коронованого кретина, довів як найліпше, що європейська буржуазія на всякий поважний замах пролєтаріяту, що загрожує її безмежному праву розпоряжатися працею і кровю народа, має лише одну відповідь: гармати і розстріл. З дикою кровожерчостю, яка нагадує ґеройські вчинки ґен. Ґаліффе та Міна, погана еспаньська солдатчина розправлялась з повстанцями. Десятки, сотки, може тисячи — хто їх лічив?! — мужчин, жінок і дітей було розстріляно без суду й слідства або напхано ними королівські мордовні, звідки один шлях — на шибеницю або на каторгу!

На якомусь з мітинґів, відомий французський анархіст Себастян Фор сказав, що, на його думку, всі люде, опріч експлуатованих кляс, діляться на три розряди: на людей, які крадуть — буржуа; на людей, які вбивають — військові, і на людей, які брешуть — попи; з комбінації сих „розрядів“ з видатною перевагою третього елєменту складається сучасний політичний режім в Еспанії. Господарюванню сієї банди завдячує Еспанія повним виснаженнєм своїх продукційних сил, страшним культурним занепадом (в країні 68% анальфабетів) і зубожіннєм маси людности. І як може бути інакше в країні, де буджет культів коштує більш як 50 міл. народніх грошей що року, де 60% державних доходів йде на сплачуваннє позичок на військові видатки, де правительство, замісць знижки податків, підтримує паразитські елементи населення і кидається в кольоніяльні авантури? Одна з них (філіпінська) закінчилась воєнним розгромом, утратою багатої кольонії, фінансовим розстроєм і зведеннєм країни до ступня третьорядної держави. Не встигла ще піти в непамять ся ганебна війна, як еспаньська буржуазія з лайдацькою безсоромностю знов зажадала крівавої жертви від народу для своїх кольоніяльних експериментів. Вона і її правительство були сьвято переконані в ослячім терпінні мас. Але сього було вже за багато для еспанського пролєтаріяту, який завше вів перед в тих хронічних розрухах, ареною яких є нещасна країна вже від кількох років. Барцельона — головне місто найбільш промислової і зреволюціонізованої провінції — на нову авантуру правительства відповіла повстаннєм, яке перекинулося на инші провінції. Повстаннє прибрало антидинастичний, республиканський і — що зрозуміло в такій попівській країні — антиклєрікальний, характер. Резервісти відмовилися йти на війну, міста вкрились барікадами, пішли з димом кубла ледарів і дармоїдів.

Ми вже згадали як відповіло на революцію правительство Маури. Для європейської буржуазії нема засобів занадто-підлих, ані занадто брутальних, ані занадто-крівавих там, де ходить о пімсту над своїм смертельним ворогом — пролєтаріятом. Порядок привернено, тонзуровані хуліґани співають Te Deum за збавленнє країни від „космополітичної банди злочинців“, а орґан божого намістника, „Osservatore Romano“, пише з почуттєм внутрішнього самовдоволення: „артилєрія, що замітає вулиці Барцельони, за одним ударом влучає в двох ворогів людскости, її спокою і добробуту, в анархію і антиклєрикалїзм“.

Нехай революцію задавлено. Але нас, поодиноких борців великої армії соціялїзму, — нас не повинні бентежити ні перемога буржуазного „порядку“, ні огидливий канкан одягнених в мундур і сутану переможців. Еспанське повстаннє має незвичайно важне, сімптоматичне значіннє для справи революційного пролєтаріяту. Як оповідають ґазети — відмова резервистів йти на війну ніде ще (навіть в Росії в часі революції) не носила такого масового, майже поголовного характеру, як нині в Еспанії.

І для того — і сей „страйк резервистів“ і се повстаннє мають величезне, страшне для буржуазного світу, значіннє. Події в Еспанії були першою (як що поминути Росію) підприйнятою на широку скалю спробою активного протесту пролєтаріяту проти межинародніх авантур буржуазії. І вони свідчать, що між ті фактори, від яких досі залежала справа війни, чи покою в Европі, вдерся новий фактор: *воля пролєтаріяту.*

В комплексі політичних сил, боротьбою котрих означуються межинародні відносини, з'явилася і заявила право на істнованнє нова сила, голосу якої — в сій сфері — досі ледві було чути, заявила своє право активно й рішучо, з явною тенденцією реалізувати його, се право, в усій його широті. Від нині в шарлятанських комбінаціях межинародньої діпльоматії не можна вже буде іґнорувати сієї сили, сього нового фактора.

І для того, події в Еспанії, які свідчать про зріст свідомости революційного пролєтаріяту, зріст його яко політичної сили, яко політичного чинника в межинароднім життю — сі події являються грізним memento mori цілому буржуазному світові. Для зросту клясової свідомости міжнародњого пролєтаріяту, для зросту свідомости непримиримої ворожости його інтересів з пануваннєм буржуазії, для зросту в нім почуття власної сили — еспанська революція буде кольосальною порушаючою силою.

Кров робітників, пролляна на вулицях Барцельони, пролляна не даремне, хоч революцію і задавлено. Проклятте буржуазного світу в тім і є, що з кожною своєю новою побідою він все ближче й ближче наближаєть ся до неминучої смерти.

La révolution est morte, vive la révolution! *Закопанець.*

,Статю сю було вже складено, коли наспіли нові вістки з Еспанії. В середу 13-го X розстріляно відомого еспанського діяча Феррера. Кріваве правительство нещасної країни за всяку ціну хотіло знищити свого смертельного ворога, культурного вождя нової Еспанії, завзятого борця з клєрікалізмом. Не маючи змоги причепитись до Феррера, бо безпосередної участи не брав він в революції, уряд сфабрикував „доводи", на підставі котрих військовий суд і засудив невинну жертву реакції. Ціла культурна Европа протестує проти сієї дикої розправи. З усієї душі прилучаємося до сього протесту й ми, представники укр. пролєтаріяту тої країни, що від кількох років стала країною шибениць. Феррер згинув, але живий пролєтаріят еспанський! Хай же живе його боротьба! Ред.

Огляд соціялістичної преси. *)

Польська преса.

„Przegląd socyal-demokratyczny", N. N. 13 i 14—15. — *„Solidarność Robotnicza"* N. 1. — *„Przedś it"* N. N. 7—8, 9 i 10.

Звертаємо увагу наших читачів на орґан Соціяль-демократії Царства Польського „Przegląd S. D." — се серіозний, цікавий і добре редаґований журнал. Кожна книжка його приносить ряд інтересних статей на ріжні теми, не тільки польських товаришів, а й російських, французьких і інших. Серед славянської соціялістичної преси се найкращий поки що журнал.

В N. 13 (за липень) увагу звертає гарна, з чуттєм написана статя тов. Рози Люксембурґ „Памятник неслави" (Pomnik hańby) з приводу книжки „Військові суди в Польськім Королівстві" (Sądy wojenne w Królestwie Polskim), виданої — „Myśl ю Socjalistyczn-ою, колишнім орґаном умірковано фракції P. P. S, так званої лівиці. В книзі сій подано докладну і незвичайно яскраву картину „судової" розправи царизму з його жертвами за один лишень 1908 рік, „хазяювання злодійської банди, системи насильства, убійства, хвальшивництва, підкупства, ледві прикритої слабо та недбало певними формальностями".

---

*) Редакція „Праці" зверне особливу увагу на сей відділ, котрий має знайомити наших партійних читачів з цікавійшими новинами в пресі соціялістичній. Поки що містимо огляд деяких часописів польських і німецьких. Огляди чеської, французської, анґлійської преси подано буде в однім з найблизших чисел „Праці". В першій книжці 1910 р. помістимо огляд преси української і російської за рік 1909. *Ред.*

Та опріч сеї картини урядового звірства цікава ся книжка і з другого боку — містить бо вона чимало матеріялу до зрозуміння того явища, котре звемо бандитизмом Ся власне сторона згаданої книжки й дала авторці привід написати найкращі сторінки її статї, що досконало висвітлюють причини повстання і розвитку ганебного того явища і для того в повні заслуговують на увагу наших читачів.

Дуже характерним фактом з революційної доби в Королївстві, — фактом, що відбився і в судових справах, є мішаннє клясової боротьби революційного пролєтаріяту з акцією — як каже Р. Люксембурґ — „пролєтаріяту лайдацького“. Одні й ті самі люде судяться й за терористичний акт і за звичайний рабунок. Бувші члени P. P. S. спускаються до звичайного бандитизму. Усуваннє шпигів, діяльність партійна, убійство в цїли рабунку, служба у жандармів і геройська смерть на шибениці з революційним словом на устах — самі разючі контрасти, злучені в один страшний хаос; світ морального занепаду, що спирається об мури жандармерії, і світ революційного ідеалу, зплутані між собою і змішані дивоглядно“... (237). Де-ж причина, що змішала сі два світи? Як могли зплутатися два цілком противлежні собі та ворожі рухи? Авторка знаходить відповідь. Се — „соціяль-патріотична „akcja bojowa“, котра впровадивши практику бандитизму до соціялїстичного руху, а революційну ідеольоґію до люмпен-пролєтарських метод, сотворила оріґінальну сінтезу обох сфер і обох рухів, перекидаючи міст через соціяльне і полїтичне проваллє, що лежить між клясовою боротьбою робітників і ферментованнєм безнадійної нужди, яку витворює буржуазна суспільність“. Авторка кінчить закликом, щоб „в часї коли тактика російських терористичних експеріментів гине в компромітації азефщини, час найвисшиї, аби польський рух робітничий скинув до останку „огидні плахти“ соціяль-патріотичного експеріменту“.

Далі йде широка стаття т. З. Лєдера „Маркс і Енґельс про полїтичні завдання професійних союзів“. Автор, противник невтральности союзів, шукає у батьків сучасного соціялїзму вказівок що до відносин професійних спілок до партії (відомо, що безпосередньої відповіди вони не лишили нам). Переглянувши діяльність і погляди Маркса та Енґельса, тов. Лєдер вказує, що йшли вони як раз в напрямі сполучення економічної і полїтичної діяльности робітничої кляси.

В числі 14—15 „Prz. S. D.“ містить статю т. Н. Троцький, „Клопоти зовнішні і внутрішні“, про течію імперіялїстичну, яка тепер на порядку дневнім в Росії, і про інтереси в ній ріжних буржуазних кляс. Кадети — сей передовий аванґард буржуазного суспільства Росії, вивідувачі його. Полїтика їх — се свідер буржуазної полїтики. Коли сей свідер на шляху революційної методи „оздоровлення“ внутрішнього ринку напоровся на твердий камінь дворянсько-бюрократичного опору, взялися наші бонавентури до нової методи, до імперіялїзму. „Овочі контрреволюційного земельного законодавства по §. 87 тонуть в неяснїй перспективі десятилїть, а тим часом девятилїтня майже торгово-промислова кріза вимагає негайних радикальних засобів — припливу нових капіталів з заграниці і розширеня зовнішніх ринків збуту“. Звідси випливають зітхання і мрії кадетів про сильну владу, престиж держави, енерґійну діпльоматію, бойову готовість, звідси їх неославянофільство. Імперіялїзм обєднує і примиряє їх з царизмом. Ще більше єднає він з царизмом октябристів. Червоний привид, котрого так лякають ся кадети, ще сильнійше пхає октябристів до угоди з царизмом. „Хто мислить, каже тов. Троцький, що партія капіталїстична конче мусить дійти до проґрами полїтичної демократії — на тій підставі, що продукційні сили при однакових інших умовах найкраще розвиваються в осередку демократичнім, — той внутрішню тенденцію історичного розвою, на котру в противнім напрямі впливають інші тенденції, зміняє в надісторичний абсолют, а суспільні кляси з живих та ведучих боротьбу за своє істнуваннє зміняє на вузлові пункти сеї абсолютної тенденції історичного розвою. Коли так дивитимемось, то справді октябристи представляють не інтереси торгово-промислові кляси, а її безтямність. „По-суті інтереси буржуазії поступові і протиставляють її дворянству та цари-

змові, а ті інтереси, що зближають її з великовласницькою та бюрократичною реакцією, — вигадані, облудні". Але недурно буржуазія ся за всяку ціну тримається земельного панства. Се не тільки хвильовий наслідок великого суспільного переполоху. На рішучу опозицію урядові октябристи не здатні, хоч як іноді не суперечні їх інтереси з інтересами дворянства, бо рішуча опозиція мусить опіратись на спочуттє широких мас, мусить зводитися до відклику до тих мас. А сих саме народніх мас і бояться октябристи. І якби не сварилися спільники між собою, а інтервенція мас знову змусить їх до згоди.

Оглянувши заборчу балканську і перську політику уряду та його спільників і невдачі її, кінчить тов. Троцький свою цікаву статю, ставляючи перед рос. соц.-демократією такі завдання супроти імперіялістичного примир'я царизму і буржуазних партій: уважно стежити за розвитком міжнародних відносин; давати ясний і докладний вираз опінії соціялістичного пролетаріяту; зосереджувати політичну аґітацію в масах і політичні виступи мас; незмордовано орґанізувати партію в сподіванню великих подій. Статю т. Троцького не в однім доповнює статя т. Obserwatora, „Перегляд міжнародної політики" (Царизм та держави).

Статя тов. Будіна в тому ж числі „Prz. S. D." малює ті шляхи, якими мусить піти рух робітничий в Америці. Досі переважала в Америці серед робітників відраза до самостійної політичної акції. Перейняті економізмом мало звертали уваги американські робітники на відділеннє своїх політичних інтересів від таких самих інтересів буржуазії, на сотвореннє власної партії політичної. Здавалось, що на полі політики нема чого здобувати, американці всі рівні перед законом, всі вільні політично, мають однакові права, нема жадних привілеїв.

Ріжні привідці, чи то з табору синдікалистів, чи з табору реформистів, підтримували їх в сїй гадці і одхиляли від самостійної робітничої політики. Політику сих привідців показує тов. Будін в своїй статї, спиняючись особливо на однім — відомім Ґомперсі, предсїдателї Американської Федерації Праці. (Докладне зображеннє політики Ґомперса, шкідливої для справи американського пролетаріяту, знайдуть читачі в N. 46 „Neue Zeit" в статі Кауцького.). Але ся вільність американська, ся велика „необмежена демократія" — є тільки байкою, каже Будін, облудою без крови і тіла. Ще більше: як раз в Америці, більше ніж в інших краях, стоять перед соціялістичним, робітничим рухом завдання політичні. Економічна боротьба в останніх часах стала для американського робітництва просто неможливою. Американські бо суди, що повинні би стояти на сторожі закону, пильнуючи його духа і приписів, на ділі ламають його скрізь і завше в тих випадках, коли ходить о інтереси робітництва. Маючи право широкого інтерпретовання законів, вони уживають його на некорисність робітників Більше того — вони розважають, чи той або інший закон „конституційний", чи можна його прикладати в цілости, або чи „законний" той чи інший його припис. І скрізь, де замішані інтереси робітників супроти капіталістів, суди рішають справу на користь останніх, удаючись часто-густо до безсоромного перекручування, гидкої казуістики. Та ще й далі пішли вони, ступивши на дорогу позитивного законодавства, присвоївши собі право доглядання над законами, дотримання „законности" незалежно від конституції. Сеї узурпації ніхто їм не боронив, бо вживають вони її проти пролетаріяту. Так повстала в Америці, де люде бояться і стережуться навіть натяку на чию-б там не було прероґативу, — „прероґатива судів".

Ламаючи закон, нарушуючи конституцію, суди ще й карають жорстоко тих, хто зважиться не слухатися їх несправедливого вироку. В результаті вся та вольність, що забезпечена кожному американському громадянинові основними законами державними, для пролетаря не істнує, раз він посміє виступити проти капіталіста. Не дивно, що й законодавство робітниче повертають суди в нівець. Тов. Будін наводить кілька фактів надужиття американської юстиції. Цікаво, що сам Ґомперс був раз покараний за „образу суду", за зламаннє забороненого розпорядження суду в справі бойкоту одної фірми. Але се не навчило Ґомперса і він по старому провадить політику примирення і співробітництва з буржуазією. Чим швидче партія соціялістична

позбудеться своїх забобонів що до політики, чим швидче визволиться з-під впливу ріжних „революціоністів“ синдікалїстичного крою, або „практиків“, тим швидче буде могла сповняти своє справжнє завданнє; тим швидче стратять ґрунт під ногами такі „провідники робітників“, як Ґомперс, і тим швидче стане вона провідницею пролєтаріяту американського і здобуде геґемонію над всіма революційними силами, які може люд розвинути. Такими словами кінчить т. Будін свою статю. *Маріян.*

В липні вийшло в Парижі перше число соц. дем. ґазети „Solidarność Robotnicza“ („S. R.“, Pismo socyal-demokratyczne, N. 1, lipiec). Ґазета репрезентує „меньшевистську“ течію в польській С. D. („Фракція умірковани P. P. S.). У вступній статі „Від редакції“ зазначується, що часопись стоїть на ґрунті світогляду, який лежить в основі P. S. D., і визнає її проґраму. Лишень в области тактики і орґанізації ґазета займає трохи відмінне становище. Статя „Na dziś“ присвячена характеристиці моменту і завданням партії, які ґазета бачить в „приготовленню мас до будучої боротьби“; цілею тої боротьби зостається для ґазети „цілковите скасуваннє абсолютистичного ладу“. Що до характеру партійної роботи, то на думку ґазети „орґанізації леґальні і нелеґальні — се два обяви одного процесу — орґанізовання мас робітничих“ і через те вона вважає цілком зайвими всякі спори про те „чи леґальна, чи нелеґальна праця орґанізаційна має заняти перше місце в нашій діяльности“. „Утриманнє здобутків революції, з'єднаннє як найширших мас пролєтаріяту в партійних і фахових орґанізаціях, пропаґанда постуляту демократичної республїки і автономії для Королївства, як найблизшої цїли, та диктатури пролєтаріяту для доконання соціялїстичного перевороту, як остаточної цїли“, — ось на думку „Solidarności Rob.“ завдання польської соціяльної демократії в сучасній хвилі. Що до диктатури пролєтаріяту в сучасній революції — ґазета вважає, що „в нинішній стадії економічного розвитку Росії, при сучаснім укладі в ній суспільних сил, диктатура пролєтаріяту — неможлива“. *Д. Ч.*

Останні числа „Przedświt“-у, орґану бувшої „революційної фракції“ P. P. S. (нині „єдиної P. P. S.“) не принесли нічого цікавого. Переважають здебільшого річи змісту „narodowego“, не соціялїстичного, напр. „Австрія і упадок Польщі“ (N. 7—8), „Наполеон і Польща“ (N. 9), „Приготованнє до повстання 1863 року“ (N. 9), то що. Певну цікавість мають хіба статі Edw. „Революційний синдікализм у Франції“ (N. 7—8) та „З міжнародного професійного руху“ (N. 10). В першій статї Edw. досить докладно оповідає про повстаннє Загального Союзу Праці — Confédération Générale du Travail, або скорочено C. G. T. — зазначуючи ту ідейну розгнузданість, той орґанізаційний та тактичний хаос, які панують в рядах французьких синдікалистів завдяки „анархизуючим крикунам“. Шкода, яку чинять франц. робітництву les mauvais bergers — панове анархисти — змальована добре.

В N. 9 в статі „Чи соціялїсти можуть будувати буржузну державу?“ А. Вроньский, марючи про непідлеглу Польщу, відповідає на повисше питаннє позитивно, покликуючись на діяльність Швайцера, головного керманича (по смерти Лясаля) „Загального Німецького Робітничого Союзу“. *М.*

Німецька преса.

„Neue Zeit“. В сент. книжці знаходимо цікаву статю К. Радека, присьвячену тридержавному союзові, а в ній дуже влучний аналіз російської зовнішної політики. Ся політика, що була давнійше бюрократичною, стає тепер в залежність від великоземельного панства та промислової буржуазії. Царізм хитається між ними, нахиляючить в бік земельних власників. А сімпатії останніх належать реакційній Німеччині, бо перед панством завжде стоїть привид революції, яка відбере у нього землю. Також і сам царізм ставиться прихильно до Німеччини: він боїться німецького війська, від якого не захистять його анґлійські панцирники; до того-ж приятелюваннє з Німеччиною дає можливість не держати багато війська в Польщі а пересунути його на схід. Що до Анґлії, то її не люблять російські аґрарії: з нею можна

встряти в якусь небезпечну аферу, та й в констітуцію треба гратися перед нею. Але царізм примушений шукати англійської приязні: вимагають сього — потреба грошей, небезпека від Японії та порозуміннє в Персії.

Таким робом сучасний прінціп зовнішньої політики Росії се: борони боже, конфлікту з Німеччиною, але дай, боже, й приязнь з Анґлією. Автора цікавить питаннє, як довго протягнеться се сидіннє між двома стільцями, на який бік схилиться політика, чи впаде може додолу?

Завданнє соц-демократії відкрити очі всіх на характер тридержавного союзу. Союз з Росією може й відсовує небезпеку війни на далі, але побільшує можливість для російського уряду підготуватись до сієї війни і без краю й міри душити рос. пролетаріят. Протест інтернаціонального пролетаріяту проти царя був рівночасно й протестом проти урядів держав і їх союзницької (з Росією) політики.

„Der Kampf", вересень. Аналізуючи умови, в яких доводиться вести боротьбу соц.-демократії в Німеччині та Австро-Угорщині, К. Реннер (в статті „Три партайтаґи") каже, що на землі лишилась одна тільки країна так пошматована на ріжні области — се Німеччина та ще Австро-Угорщина. Тут аж кишить ще королів, великих і звичайних герцоґів, князів, маркґрафів і т. д. Такий партикуляризм дуже шкодить клясовій боротьбі, до сього ще прилучається сильна влада і юнкри в Німеччині, та бюрократія в Австро-Угорщині. І трьом братнім партіям (нім. сд. в Німечч., нім. сд. і чеській — в Австро-Угорщині) випала тяжка доля боротися з ріжними пережитками — державноправними, релігійними, партикулярними, династичними, — котрі, що правда, неоднакові в ріжних краях, але однаково шкодять клясовій боротьбі. На перешкоді законодавчої роботи сд. в Німеччині окрім всього іншого стоїть те, що значна частина сієї роботи передана ляндтаґам, де соц. д-ія майже немає представників, а се зменшує й контроль соц. д-ії над урядовцями, бо вони відповідальними являються перед тими самими ляндтаґами. В Австро-Угорщині-ж поруч з обєднаною державною владою маємо не одну, а 8 буржуазій, що гризуться між собою. Політика сих буржуазій хитається між державною зрадою і низькопоклонством, що допроваджує політичне життє до хаосу.

Зараз ми, німецькі соц-д-ти, каже Реннер, бачимо знову, що наша буржуазія зо співами „Gott erhalte" прямує до табору цісарсько-королівського правительства. Але ми соц.-дем, протиставляємо льозунґ ні дому Габзбурґів, ні державі, ні урядові, а лише нації служити. Ми хочемо для нашої нації власного будинку, і кожній іншій нації бажаємо того самого. Наші національні справи мусить рішати не уряд, не більшість в коронних землях, але національне представництво в краях і округах. На обох автономних партайтаґах Австрії кожна національна соц.-демократія мала звести рахунки з власною буржуазією: німецька — як опозиція до урядової партії, чеська — як опозиція до обструкції.

В сучасному політичному становищу Реннер згідно з Бауером бачить ділему: або національне порозуміннє і переведеннє реформ через парлямент, або-ж бюрократичним „соизволеніям" (octroi). І се питаннє мусить поставити кожна соц.-дем. перед своїм народом. Парлямент також наближається до рішучої хвилини: або стати рівним західноевропейським камерам, або-ж зсунутись на ступінь напівакадемічного представництва. Кінчає Реннер статю закликом до соц.-демократії боротись з імперіялізмом та узброєннєм.

З цікавої статі Г. Вебера, „Національні та інтернаціональні моменти в зовнішній політиці" наводимо задля браку місця лише кінцеві виводи. В боротьбі з зростаючим узброєннєм в Австро-Угорщині та тратами на військо і фльоту, в боротьбі з імперіялізмом вдома та небезпекою війни зовні ми мусимо, каже Вебер, ужити слідуючих засобів: перше:

Ми мусимо сотворити Італійцям, Полудневим Славянам і Румунам умовини для їх дальшого національного і культурного розвою — сим ми знищимо матеріял, яким підсичується їхня ненависть до сумежних народів і усунемо одну з причин небезпеки війни. Ми мусимо Полякам і Русинам в рамах Австр. держави запевнити право на їх національне самоозначеннє, щоби зміцнити силу революційного національного руху в Росії і через се ослабити царизм. Першим правилом нашої міжнародної політики — національна автономія.

Друге: ми мусимо розвалити таму, яку збудувала між нами і балканськими народами самолюбність аґраріїв. Вільна торговля на сході — друге правило.

Третє: ми мусимо енерґічно поборювати кожду пробу заборчої політики на балканськім півострові, а також виступити проти узброєння Австрії на перегони з Італією. Се наша боротьба проти австрійського імперіялізму.

Четверте: ми мусимо виступити проти кожної проби віддати сили Австрії на услуги чужого імперіялізму. Ми не можемо жадати розвязання „потрійного союзу" (Dreibund), се моглоби до решти порвати і так вже слабу звязь з Італією і збільшити небезпеку війни. А надто, се могло би пхнути Німеччину, наймогутнійшу мілітарну силу Европи на сторону Росії, що змішнило би царизм.

Але ми мусимо домагатися, щоби „потрійний союз" обмежився до своєї первісної задачі — оборони перед можливим нападом Росії — і щоби не віддавав нас на услуги німецького імперіялізму, який є смертельним ворогом робітничої кляси. *Л Ід-н.*

В октябрській книзі „Der Kampf" одмічаємо статю О. Бауера, — „Школи національних меншостей".

Се питаннє набирає з року на рік ваги і тому Соц. Дем. Австрії мусить ним серіозно занятися і своє становище до нього проґрамово означити. Своєю статею гадає автор дати почин до ширшої діскусії. Розвязка сього питання є найбільш пекучою для теріторій з мішаною німецько-чеською людністю — в статі взяті для того на увагу передовсім нім.-чеські відносини — хоч справу шкіл національних меншостей треба би порішити для цілої держави. Автор обзнакомлює читачів наперед із теперішнім правним станом сього питання. Між австрійськими законами державними є постанова дуже загального характеру: „кождий нарід признаний державою має право освічувати свою молодіж в публичних школах на рідній мові". На тих основах признано в судетських краях публ. школи як німецьким, так також і чеським нац. меншостям. Натомість відмовлено Чехам права на публичні школи у Відни, покликуючися на інтерпретацію держ. трибуналу з р. 1904, силою котрої нац. меншостям прислугує право на власну публичну школу лишень в тих краях, де вони пустили „історичний корінь". Але інтерпретація держ. трибуналу може бути кожного часу змінена тим самим трибуналом, для того нім. буржуазні партії постаралися про се, що долішньо-австрійський Сойм ухвалив сього року закон, т. зв. lex Axmann, — закон сей дістав уже цісарську санкцію, — який постановляє, що викладовою мовою у всіх школах долішної Австрії має бути мова німецька, а тим самим одмовляє чеській нац. меньшости раз на все права на публ. школи з викладовою мовою чеською.

Також моравський Сойм змінив постанови держ. законів. Після т. зв. lex Perek з р. 1905 до народної школи можуть бути прийняті лиш такі діти, що знають добре викладову мову сеї школи. Сим способом виключено німецькі діти з чеських, а чеські з німецьких шкіл.

Питаннє про школи нац. меньшостей є не лиш педаґоґічною, але також національною проблємою.

Є два роди нац. меньшостей: такі, що утворилися в передкапіталістичній добі і такі, що їх спричинив розвій капіталістичної індустрії. Перші: складаються головно з посідаючих, а як такі вони забезпечили вже собі національну школу; другі: складаються головно з пролєтаріяту і як такі потребують конче публичної опіки. Нім.-нац. меншости можна вчислити переважно до 1-го, чеські до другого типу.

Автор подивляє сумну відвагу нім. буржуазії, яка відмовляє чеській нац. меньшости права на школу у Відни. Отже тим самим способом може помститися чеська буржуазія на нім. нац. меншостях на теріторіях з чеською більшостю. Кожна нація бажає з одної сторони заховати свої нац. меньшости, з другої — засіміловати чужі нац. меньшости. Такі самі бажання є і у німецького народу. Автор думає, що школи нац. меншостей не мають ніякого значіння в сім процесі. В судетських краях чеські нац. меньшости, хоть мають

свої публ. школи, асімілюються в такім самім темпі як у Відни, де таких шкіл нема. В нім. округах Чехії, в яких чеська людність не досягає 20%, було після послїднього перепису 151.370 осіб, що уродилися в округах чисто чеських, з того в щоденнім обиході уживало чеської мови всього 56.481 осіб. З 299.412 осіб у Відни, що уродилися в чеських округах судетських країв, уживало чеської мови 78.836. Коли взяти на увагу, що між уродженими в суд. краях, є значний % Німців, то можна сміло ставити твердженнє, що школа в асіміляційнім процесі не грає ніякої ролі. Для того побоювання Німців, що через признаннє Чехам у Відни права на публ. школи спиниться асіміляція чеської людности є зовсім безпідставні.

Як до питання про школи нац. меньшостей має ставитися С.-Д? Нац. меньшости живуть серед спец'яльних обставин, мають спеціяльні потреби; наука дітей нац. меньшостей подається серед иньших умовин і має задовольнити иньші вимоги, як наука в школах на теріторіях національно одноцільних. Чисто річеві і педаґоґічні мотиви промовляють за тим, щоб для нац. меньшостей був утворений спеціяльний тип шкіл, із спеціяльним пляном наук.

По думці автора одинока справедлива розвязка питання про школи нац. меньшостей така: в школах викладовою мовою має бути мова нац. меньшости — сього вимагає найліпша метода учення. Мова нац. більшости має бути обовязковим предметом — сього вимагає само життє. Член нац. меншости потребує конче знати мову більшости серед якої живе. Для красшого виучення мови нац. більшости мають нею викладатися деякі предмети в висших клясах. *О. О.*

Огляд соціялістичного руху.

Австрія.

Чеська С.-д-ія є найбільшою політичною орґанізацією чеського народу і що до сили стоїть на другому місци в загально-австрійській С.-Д. партії. Після останних статистичних дат, чеська С. Д. числить загалом 2462 політичних льокальних орґанізацій (1850 в Чехії, 324 на Моравах, 69 на Шлеску, 123 в долїшній і 6 — в горішній Австрії), причім вчислено лиш ті місцеві орґанізації, які платили правильно вкладки до партії. Звичайних членів, що платили правильно партійний податок налїчує чеська С.-Д. 130.000, приріст за послїдних два роки виносить 30.000 членів. За той самий час скликали чеські партійні орґанізації 57.108 публичних віч і зборів. Партія має 3 щоденних ґазет („Prawo Lidu“ в Празї, „Rovnost“ в Бернї моравськім, „Dělnicke Listy“ у Відни), вся партійна чеська преса числить коло 80 часописів. Партійні видавництва видали за послїдні два роки 580.800 екземплярів брошур. Пороблено також заходи, щоб на чеську мову був перекладений „Капітал“ Маркса.

Партійні орґанізації заряджують 30 робітничими домами. „Робітнича Академія“ в Празї числить поверх 40.000 членів. Її заходами відбуваються що року для робітників научні курси. Послїдними часами „Роб. Акад.“ носиться з думкою основати в Празї постійну партійну школу. „Чесько-славянський Союз консумційних і продукц. спілок“ обіймає 180 товариств з 22.083 членами. Чеські робітничі ґімнастичні товариства налїчують 11.600 членів.

В громадських радах має партія 1.621 мандатів, з того 15 війтів.

Німецька соціяль-демократична партія в Австрії числить коло 2½ тисяч місцевих орґанізацій, з того коло 800 по малих місточках і селах.

При послїдних парляментарних виборах здобула собі партія пів міліона голосів, має 52 посли в парляменті, 13 соймових, а в громадських і комунальних радах засїдає 1275 партійних репрезентантів, з того 17 бурмістрів (гор. голов) і війтів (старост). Партійний податок платило 180000 товаришів, з яких 112.538 належить до місцевих політичних орґанізацій. В фахових орґанізаціях є коло 300 тис. зорґанізованих німецьких робітників.

В партії істнує окрема жіноча орґанізація, котра виступає в двох формах: як свобідна політична орґанізація і як орґанізація домашніх робітниць і слуг.

Справами сієї орґанізації завідує окремий жіночий державний комітет, який видає побіч „Arbeiterinnen Zeitung" („Ґазета для робітниць"), що виходить старанєм головної управи партії, ще власну „Кореспонденцію". Має партія й окрему комісію для просвітних справ, яка урядила цілий ряд курсів для робітників і видає власний орґан „Bildungsarbeit" („Просвітна праця"). При партії істнує Союз німецьких робітничих хорів, який числить 8 тис. членів, видає також свій окремий орґан.

Сі робітничі хори ведуть переважно народні учителі.

В минулім році заснувала партія в Відні велике підприємство для боротби з дорожнечою — робітничу пекарню, з найновійшими способами продукції. Пекарня ся випікає денно 75 тис. кільоґ. хліба, який розвозить ся власними автомобілями до крамниць. При пекарні є також власний паровий млин, який меле денно до 10 ваґонів жита. Робітники працюють в цих партійних підприємствах по 8 годин денно.

Доходу мала партія в минулім році 118 тисяч корон, видатків 133 тис., ріжницю покрито з доходу від партійних підприємств, так що лишило ся в центр. парт. касі кількадесять тисяч корон.

Партія має власну друкарню, книгарню, видає масу часописів, з котрих згадаємо про центр. орґан, щоденну „Arbeiter Zeitung" і науковий місячник „Der Kampf". Видано було опріч того в минулім році велике число брошур, відозв та летучих листків.

Німеччина.

Соціяль-демократична партія Німеччини числила в році 1908—1909 зорґанізованих загалом 633.309 членів (571050 мущин і 62.259 жінок). Нових членів в останнім році прибуло 45.973.

Основу партійної орґанізації становлять політичні союзи в кождім виборчім окрузі до парляменту. В 387 (з 397) округах є такі партійні орґанізації, котрі складаються з 3.281 місцевих товариств. В послїднім адміністраційнім році партія мала 1,123.614 марок прибутку та 621.200 видатків. Член платить місячно партійного податку 30 фениґів мужчини і 20 — жінки. Партійна преса числить 74 орґанів, на три більше як в попереднім році. Центр. орґан „Vorwärts" мав коло 140.000 передплатників і приніс чистого доходу 111.142 марки; 37.000 марок зиску принесла гумористична часопись „Der wahre Jacob", що мала 230 тис. передплатників; жіноча часопись „Die Gleichheit" (Рівність) мала 77 тисяч передплатників, а науковий орґан партії „Die Neue Zeit" — 8 500 передплатників.

Книжок, аґітаційних брошур продано в минулім році більш як на пів міліона марок, не рахуючи летучих листків та відозв, котрі розкидувано масово. Партія утримує окреме партійне бюро преси, яке подає партійним орґанам потрібні відомости, а послам статистичні матеріяли. Від року 1908 має партія в Берліні власну партійну школу аґітаторів, в якій в останнім півроці було 26 слухачів, з того 3 жінки. Для широких мас було уладжено 419 мандрівних курсів у 201 місцевости, з котрих користало 8.969 душ.

Парляментарна фракція числить 46 членів, в соймах поодиноких союзних держав було 139 партійних послів, у маґістратах міських 274 представники, а в місцевих і громадських радах мала партія 6.325 мандатів.

50.000 марок вислала партія на підмогу шведським страйкарям, а давала також чималі грошеві підмоги революціонерам в Росії та Еспанії.

Фінляндія.

З цікавої статі М. Мартуа *„Десять літ соціяль-демократичної партії в Фінляндії"* (в ч. 13 „Przeglądu Soc. D."), котра малює розвій робітничого руху від 20 липня 1899 р., коли в Або заложили представники робітничих товариств соц.-дем. партію, беремо слідуючі дані про сучасний стан партії.

Товариств увіходило в році 1907 до партії 1.156 (в 1906 р. — 937), членів числили ті товариства поверх 85 тисяч (в р. 1906 було 85.027, для

1907-го р. не маємо докладного обчислення, бо 197 орґанізацій не подали числа своїх членів, але мусіло воно значно зрости, бо прибуло 219 нових орґанізацій). Партія має 226 робітничих домів (в Гельсинґфорсі скінчено будову дому доперва в році 1908, коштує він коло 800.000 франків, не лічучи ціни площі під будинком). Доходи партії в році 1907 виносили 2.568.966 франків. До урядів сільських було вибрано в 1907 р. 201 товарищ. А особливо виявилася сила партії підчас виборів до сойму. При виборах 1909 р. соц.-демократи одержали 84 мандати (голосувало на них 40% людности — 336.896 душ), значно більше як инші партії (старофіни дістали 48 мандат., молодофіни 28, шведи 25, селянський союз 13, „християнські“ робітники 2). Партія має поверх 40 ріжних орґанів політичних і професійних (центральний орґан Työmies — Робітник — налічує до 30.000 передплатників).

Партія виборола загальне, рівне, безпосереднє і тайне право виборче для всіх, що мають 24 роки, без ріжниці полу, осягнула однопалатну систему і пропорціональність виборів. Словом, соціяльдемократія в Фінляндії розвинулася до того ступня, що жадна сила не здолів її здавити.

Галичина і Буковина.

Українська Соц.-дем. Партія в Австрії в парляменті має двох своїх послів, тов. Вітика і Остапчука, зібравши при виборах 28.585 голосів. В 1907 році провела до сойму свого представника, т. Шмиґельського. Се був взагалі перший соц.-демократ в соймі. При соймових виборах в 1907 р. партія поставила 2 кандидатури, але вони перепали наслідком виборчих шахрайств.

На міжнародних конґресах партія має два голоси (з 20 голосів призначених для Австрії). Партійний орґан тижневник „Земля і Воля“ виходить в 2 тис. примірників. Буковинські товариші видають двотижневник „Борбу“ в 1.000 пр. Налічує партія 10 місцевих орґанізацій („місцеві комітети“). Ще не переведено всюди політичної приналежности партійних членів через оплачуванне партійного податку, тому числа членів певно подати не можна. Число фахово зорґанізованих укр. робітників можна числити на 3.500 (дані фахового секретаріяту недокладні і не відповідають дійсному стану: після нього є у Львові фахово зорґанізованих польських робітників 3.830, українських 745, на провінції — перших 540, других 485).

Міжнародний з'їзд секретарів центральних фахових орґанізацій, відбувся в початку вересня 1909 р. в Парижу. В з'їзді брали участь крім фахових орґанізацій континенту, які в своїй величезній більшости стоять на ґрунті соціялістичної політики пролетаріяту, також делеґати французького синдікалізму, англійських тред-юніонів і представник американських спілок Ґомперс, які стоять на ґрунті виключно економічної боротьби робітників.

На з'їзді величезною більшістю була принята резолюція, поставлена австрійським делеґатом. Резолюція ся підносить спільність та одноцільність обох сторін боротьби пролетаріяту — політичної і економічної (в фахових орґанізаціях).

Недавно видане 5-е міжнародне справозданнє про фаховий рух в 1907 році показує, що в Европі (без Росії і Турції), Англії і Сполучених Штатах число зорґанізованих фахово робітників сягає **8,029.980!**

Конґрес англійських тред-юніонів Конґрес сей, який відбувся в вересні 1909 р. і тривав кілька днів, дав доказ, що серед тред-юніоністів починається зворіт від чистого економізму до політики. На конґресі було піднесено багато справ чисто економічного характеру, а резолюції в сих справах говорять, що розвязує їх англійський пролетаріят так само, як політично свідомий соціялістичний пролетаріят континенту.

Росія.

Руїна. Тяжко переходити від картин руху, поступу на Заході до картини руїни в Росії. Не давно тут ще буяло життє, відкривалися безмежні перспективи, а нині — повний занепад, реакція. Ми не потаїли від читача сумнє становище нашої партії. Але не тільки вона потерпіла від контр-революції, а й инші, далеко міцнійші за неї, російські партії — і соц. демократи і есери. Зазирніть у відділ дописів ріжних партійних орґанів і побачите

сумну та невеселу картину загального підупаду партійного життя в царській імперії.

Ось ч. 16—17 меншевистського „Голоса Соціяль-демократа": „Діла у нас йдуть кепсько. В початку літа зібралася група старих робітників... Скликали „загальне зібрання". На нього крім групи прийшло 5 душ... Рішили скликати „летучку". Але се вже цілком не повелось"... (Допись з Тули). В Таганрозі і Ростові на Д. нема нічого. В Константино-Горловськім Комітеті — лише окремі люде, котрим тяжко щось зробити без допомоги з боку. Сильніші Алмазо-Юрієвський і Юзово-Петровський Комітети. Але.. через брак потрібних сил, звязків, техники — робота йде незвичайно мляво. Партійних органів не бачили багато місяців...

Про діяльність Ц. К. не маємо ми тут жадних відомостей.. Про загально-російську конференцію в грудні 1908 р. в багатьох місцях нічого не чули..." (Допись з Донецького басейну). „Спроба відновити партійну організацію не досягла поки що скільки-небудь помітного успіху. Перед двома місяцями зорганізовано було три робітничі гуртки... Сі гуртки не виявляли діяльности і незабаром роспалися. Нещодавно улаштоване було зібрання 20 робітників"... (Кишеньов). „Становище профес. спілок — незавидне.. Дрібні сілки ремісничих і фабричних робітників занепали,.. Улаштовували збори, на котрі запрошували всіх, хоч трохи видатних в спілках соц.-дем-ів. Бувало на з'їздах душ 8—15. Уже на першій збірці сконстатовано було непоказний стан спілкової роботи". (Харьків). Лише в дописі з Ґольдінґену (на Курляндщині) читаємо: „Після повного застою в протягу півтора року знову відновлено організацію Бунда"...

А ось допись з Петербурґу в есеровське „Знамя Труда" (ч. 21—22): „В сім році брак робітників відчувається ще сильніше... Літератури не було на жаль ціле літо... Більшу частину часу і сил довелося потратити на відновлення звязків, на налаження орґанізації, тим паче, що цілий минулий рік, цілу зіму робота велася дуже мляво. На превелику силу вдалося наладити невеличкі ґрупи в деяких районах, відновити та зміцнити звязки в кількох професійних спілках"...

Відраднійшу трохи картину малюють дописи до останнього числа „Правди" (ч. 5): „В Пресньо-Хамовничовськім районі цілий рік не було майже жадної орґанізації, заховались лише окремі звязки"... (Москва). Ліпше справа стоїть в Гусю-Хрустальнім (Володим. ґуб.), де є коло 11 тис. робітників. В 1906--1907 рр. було там биля 300 зорґанізованих членів, далі орґанізація стала підупадати і в кінці 1908 р. зійшла на 45 членів, але в червні сього року збільшилась на цілу сотню. Відбулись три масовки, збірались місцеві конференції, було випущено два листки. З Сормова пишуть, що „робота місцевої орґанізації хоч і мляво, але таки посувається". Багатьох відштовхує від партії сварка між большевиками та меньшевиками, котра прибірає характер обопільного опльовування... З Одеси: „Робота почалася місяців три назад... Були зорґанізовані реферати „про сучасний момент і завдання партії". Збіралось душ по 30—40. Таких рефератів було 3—4. Було зорґанізовано 8—10 гуртків пропаґандистів, але через брак пропаґандистів робота ведеться нереґулярно"... Митава: „Орґанізація починає знову оживати... Пропаґандистської колеґії нема"... З Волині: „В середині 1907 року сливе ніде на Волині не було правильно функціонуючої соц.-дем. ґрупи". Тепер справа ліпша — виникають нові, правда ще слабі і розріжнені, ґрупи. Але що до літератури, то комітет пише, що „доводиться гаятися з розповсюдженнєм її через брак сил"... З Бердичева: „Бердичівська орґ-ія переживала те саме, що й ціла партія... Але апатія починає вже проходити.. Засобів у нас дуже мало"... Новозибків: „Колесо нашого орґанізаційного життя повернулося літ на десять назад.. Робітники наші цілком забули, як недавно, років 2—3 назад, бігали вони на барикади та клопотались про масовки та збірки"...

А ось допись з Москви до „Пролетарія" (Ч. 47—48):

„Від січня до мая йшла у нас робота дуже мляво... Пропаґандистів... було дуже мало... 7-го мая відбулась районна нарада з 20 чоловік. Виявився скрізь великий індеферентизм.. Членські вкладки поступають дуже погано,

відчуваєть ся брак грошей“... Але ще виразнійше малює повний підупад партійної діяльности в величезнім фабричнім окрузі справозданнє з конфреенції московської окружної орґанізації, уміщене в сім таки числі „Пролетарія“. Вже на початку сього справоздання констатується, що не використовано було звязків з деякими районами, а між ними були такі, де звязків цілком нема, напр. на Казанській залізниці, в Серпуховськім районі. А ще яскравійшу картину розгрому малюють „доклады съ мѣстъ“. Виходить, що величезна фабрична округа з масою робітників ледви налічує кількасот зорґанізованих, котрі потопають в морі незорґанізованих. В Єґоревськім районі було 45 зорґ. робітників, тимчасом на самій тільки фабриці Бардиґіна було коло 4—5 тис. роб. (є на ній лише незначний парт. осередок, т. зв. „ячейка“ з 8 душ), в двох Хлудовських фабриках — 7 тисяч (а зорґанізованих там лише 37); серед 3 тис. робітників по дрібних підприємствах — не було жадної орґанізації. „Членські вкладки вплива ють неакуратно“... В Коломенськім районі 30 зорґ., а сама лише машинобудівельна фабрика числить коло 7 тис. робітників. Занять по гуртках на сій фабриці не було. На цементній фабриці Ліпгардта (700 роб) постійної орґанізації нема. В сім році була одна масовка в 40 душ“. „Селяне околишні ставляться до роботи апатично, а давнійше були широкі звязки“.

На 12 тисяч робітників (лишень по великих фабриках) Миколаєвсього району було тільки 92 зорґаніз. Робота стояла так: на Височовській мануфактурі (1000 роб.) зорґанізованих 20. Прочитано було один виклад на тему „капіталізм і соціялізм“, було на нім 30 душ. В місті Клині (понад 1000 роб. фабричних) зорґанізованих 28, „але робота ведеться слабо“... В Калеєвській волості 30 зорґанізованих, „але досі з центрами не були вони звязані“... „Звязки легко відновити, та не стає робітників і також нема на се грошей“. В Савеловськім районі, де на одній Ляминській мануфактурі 8 тис., на порцеляновій фабриці Кузнецова коло 2 тис. робітників і т. д., не рахуючи шевців „кустарів“ (в Кимрах, напр., їх 10 тисяч), було тілько 40 зорґ. „На Ляминській мануфактурі загальний рівень розвитку низький“, каже справозданнє. В Подольськім районі, де багато фабрик (цементові, прядільні тощо) було 30 зорґ. лишень на фабриці Зінґера (на 2 тис. роб.). В великофабричнім Нижньогородськім районі 59 зорґ, в Павловськім підрайоні з 10.000 роб. зорґанізованих 20. „Комітета нема. 2 гуртки — занімаються сами“... В Дрезненськім підрайоні „від великодня до 1-го мая відбувалися зібрання по 15—20 душ... Орґанізація була до 1-го мая в 50 душ, тепер падає і дійшла до 25 чоловіка“... Се на фабриці Зимина, котра має до 6 тис. роб., а в Орехово-Зуєві, де робітників до 30 тис. (фабрики Морозових, та інших) „робітники перед конференцією звернулись до Дрезни, що їм потрібна звязь, бо мають вони 14 зорґ. товаришів і комітет з 4 душ“.

В Ярославськім районі є звязки лише на Митищенській вагонобудівельній фабриці — 8 чол. (на 2000 роб.). „Перед 1908 р. була орґанізація старих товаришів робітників. Вона розпалась і не збіралась 3 місяці. Нещодавно в апрілі зібралася „ячейка“, вибрали колектив. Сходились 4 рази. Шукали звязків і не знаходили і для того „находились в шатком положенiи“. В ячейці 8 роб., з них 2 з фабрики Віскозі... З цегельнями звязків зовсім нема“...

Так стоїть справа в величезнім чисто фабричнім районі. Чого-ж дивуватися, що зле справа стоїть у нас, коли нам доводиться працювати головно в хліборобській місцевости? *Л-ко.*

З життя нашої партії.

Київ. Мій допис буде торкатись більш минулого ніж сучасного. Як раз тепер (початок вересня) закінчується один рік партійного життя і роз-

починаєть другий. Отже тепер найбільш підходящий час, щоб підвести рахунки.

В осени минулого року серед українських соціяль-демократів можна було констатувати цілковиту ростіч. Була певна кількість людей, як інтеліґентів так і робітників, які визнавали себе соціяль-демократами, але сі люде були цілком розєднані. З орґанізаційних „ячейок" (клітинок) були дві, які обєднували лише незначну кількість товаришів. Невелика ґрупка інтнліґентів гуртувалася коло леґального підприємства; на ширші кола ся ґрупка безпосередно впливати не могла, бо була цілком зайнята своїм ділом. У робітників заховався формально увесь старий орґанізаційний апарат (біржа, два районних комітети і загально-городський комітет), але ширшої роботи так само не було: на перешкоді сьому стояв повний брак сил. При таких умовах партійний життє могло виявлятись дуже слабо.

В перше півріччя робота серед пролетаріяту зводилась ось до чого. Більш менш функціонувала реґулярно біржа; вона являлась тим засобом, за допомогою якого приєднувались нові люде; аґітація на біржі велась виключно самими робітниками по тій методі, по якій вона велась в 1905 році. Біржа користувалась малим успіхом; причина сьому, на думку самих робітників, — низький рівень аґітаторів і невідповідність в даний момент старих засобів аґітації. Та ґрупа робітників, яка вела роботу на біржі, окрім того сама складала гурток і вела заняття у ньому за допомогою одного інтеліґента. Проґрама гуртка носила теоретичний марксівський характер; особлива увага була звернена на національне питаннє, автономію; цілком не порушувались питання тактики.

Від кращих часів орґанізації заховалась бібліотека, якою робітники по троху користувались. Склад бібліотечки — брошурочного характеру 1905—6 років; нелеґальної літаратури не було; проклямацій орґанізація не випускала. Коли додати до сього ще те, що орґанізація рішила зробити більш простим свій складний і важкий орґанізаційний апарат, то се будуть всі прояви її життя в першому півріччу.

Соціяль-демократична інтеліґенція в той же час жила відокремлено від робітників, зносини між інтеліґенцією і робітниками були слабі. Взагалі серед інтеліґенції партійного життя майже не було. Працювали окремі інтеліґенти в вище згаданому партійному підприємстві, робили деякі товариші по леґальних українських інституціях, по громадах. Але робота ся була не об'єднана, кожен робив по своєму; через те надати партійну марку тій роботі доволі важко.

Єдиний орґанізований виступ інтеліґенції, се кампанія з приводу жіночого з'їзду. Спинятись на ній не буду, бо звістки про неї були свого часу в леґальній пресі. В сьому півріччю була також одна спільна акція робітників і інтеліґентів, се — традиційне фінансове підприємство, яке улаштовується в певний час кождого року. В минулому році предприємство се було переведено далеко гірше ніж звичайно і дало зовсім мало — всього коло 50 рублів.

В друге півріччя в партійному житті наступив ряд змін. Зміни сі відбулися головно серед інтеліґенції; серед робітників йшло далі повторення задів, а життє серед них в друге півріччє йшло ще більше повільно, ніж у перше. Гурток роспався, біржа функціонувала нереґулярно. Тільки в звязку з першим мая почалось певне оживленнє: була поставлена техніка і випущено листок в кількости трьох тисяч примірників. Листок був старанно розповсюджений, він попав в усі заводи, на залізничі і всі більші майстерні в місті. Листок брали дуже охоче; видно було, що робітники знудились за нелеґальною літературою. На явку за листком приходили робітники з таких підприємств, звязки з якими, здавалось, давно затрачені. В звязку з сим, а також під впливом орґанізаційного комітету вищих шкіл у робітників з'явились проєкти розпочати роботу ширше, реорґанізувати її відповідно до обставин сучасного життя.

На жаль сі проєкти з'явилися як раз на початку літа, коли інтеліґенції майже нема; власними силами перевести в життя свої бажання робітники не могли; проєкти так і лишилися поки що проєктами.

Серед інтелігенції, як зазначено вище, в другім півріччу почався певний організаційний рух. Виникла свідомість того, що треба якось вийти з становища роз'єднаности і дезорганізації, що треба працювати над відродженнєм партії. В сих цілях об'єднались соціяль-демократи в університеті, політехниці і вищих жіночих курсах. Для об'єднання роботи і її поширення був виділений організаційний комітет вищих шкіл, який і керував всією справою. Не спиняючись ширше над роботою організаційного комітету зазначу її результати: йому вдалось об'єднати значну частину інтелігентів соціяль-демократів, піднято питаннє про участь в академічному з'їзді української молоді і про партійну нараду, зроблено кроки для організації участи соціяль-демократів в першому і для улаштовання другої; вияснено завдання соціяль-демократів і тактіку їх на академічному з'їзді і ті питання, які мала розвязати партійна нарада. В сих цілях велась робота не тільки серед академічної молоді, але й серед місцевих робітників.

Кілька слів про поліційні умови. Треба сказати, що охранка працювала, здається, більш енергічно ніж ми. Не зважаючи на незначні розміри роботи, у партійних товаришів було багато ревізій, кілька душ було арештовано; виточено кілька справ судових і адміністративних. Був спеціяльний припис охранки збільшити „сльожку" перед мартовським з'їздом галицької української соціяль-демократії. В маю, в звязку з одною експропріяцією, в якій брали участь колишні українські соціяль-демократи, арештовано робітника, який почав видавати товаришів; се викликало деморалізацію в робітничих колах. *В.*

П е т е р б у р ґ. Українське життє йде тут дуже мляво. Навіть про місцеву ґрупу У. С. Д. Р. П. не можна сказати щоб в ній життя лилось жвавійше. Було одно зібраннє Бюра. Рішено скликати загальні збори ґрупи, щоб познайомити товаришів з роботами з'їзду академічної молодіжи і партійної наради. *С.*

М о с к в а. Московська ґрупа У. С. Д Р. П. на одному з своїх засідань прийняла резолюцію, в котрій звертається до Ц. К. партії, щоб він ужив енерґічних заходів до відродження на місцях партійних організацій, щоб з представників сих організацій яко мога швидше скликав партійну конференцію, котра вибрала-б центральні інституції партії (?) і редакційний комітет партійного центрального органу.

П р и л у к и. Після партійної наради у нас відбулось два зібрання — одно зібраннє робітників і друге інтелігентів, членів місцевої організації У. С. Д. Р. П., яка зразу занепала цілком. На них зроблено доклад про сучасне становище У. С. Д. і про партійну нараду. На обох зібраннях товариші приєднались до постанов наради і висловились за допомогу проектованому нарадою партійному органу; зроблено ряд заходів, аби ці постанови зібрань перевести в життє. *N.*

Від редакції.

— В рефераті тов. Казленка п. з. „Сучасне партійне становище і вихід з нього" на стор. 16, після уступу „О скільки ми вели практичну роботу" і т. д. (10 рядок з гори) пропущено через недогляд цілий слідуючий уступ: „Таким чином у нас утворилось дивне явище — при відсутности обоснования нашої програми, у нас проте істнує богато доказів її вірности"

— Статя про шведський страйк і инший матеріял призначений до першого числа, за браком місця піде в другому числі.

— Просимо товаришів надсилати нам дописи з селянського і робітничого життя, документи з політичних процесів, відозви, спогади з днів революції і инш. матеріял. Просимо не забувати також про матеріяльну підтримку.

Зауважені друкарські помилки.

Стор.	ряд.	надруковано:	треба:
1	32 зн.	розвинутися	розвиватися
2	21 зв.	сектанську	сектанську
3	6 зн.	сих	сил
4	18 —	вимогли	вимоги
4	21 —	промислого	промислового
6	10 —	черговних	чергових
15	20 —	в силу яких	з яких
19	9 зв.	до його прикладаємо	на його покладаємо
28	12 зн.	децентранізацію	децентралізацію
32	19 —	дрібнобуржуцу	дрібнобуржуазну

Видає і за редакцію відвічає: В. Малинка. З друкарні І. Айхельберґера Львів, Ринок 10.

Через редакцію „Праці“ можна дістати слідуючі видання Р. У. П. і У. С. Д. Р. П:

Галін, Проповідь.
Гасло, рік І. (1902).
Гасло, рік II. (1903) (без N. 5-го).
Демократична Республіка.
Дікштейн, Хто з чого живе.
Дядько Дмитро.
Здобутє Бастилії.
Канальські роботи (переписний листок).
Кауцький, Соціяльна революція.
Коммуністичний маніфест.
Ляссаль, Про суть конституції.
Ляссаль, Програма робітників.
Паризька комуна.
Поліванов, Сконав.
Праця (ЧЧ. 1—14).
Селянин (ЧЧ. 11—15, 18—24, 26—29, 31—34).
Страйк і бойкот.
Що зробила національна рада?
Інші виданя вичерпані, або близькі вичерпання.